

N.º K100

CAROLI SEBASTIANI BERARDI

PRESBYTERI UNELIENSIS,

R. 108

DE REBUS AD CANONUM SCIENTIAM PERTINENTIBUS

CONSULTORIS REGII,

ET IN TAURINENSI ATHENÆO

DECRETALIUM PROFESSORIS

COMMENTARIA

IN IUS ECCLESIASTICUM UNIVERSUM.

TOMUS PRIMUS.

EDITIO TERTIA

CÆTERIS ANTEHAC LONGE CORRECTIOR OPERA, ET STUDIO D. PETRI DEL CAMPO ET LAGO, PHILOSOPH., AC SACR. THEOLOG. EX-PROFESS. NUNC HUMANIOR. LITERAR. MODERAT., NECNON REG. LATIN. MATRIT. ACADEM. SOC.

Este con el resto de la obra es de Fernando Bustillo y Sanchez. Valladolid 25 de Fe.º de 1828. Paso al dominio de Luis de la Cuesta. Vallad.º 22 de Feb.º del 1828.

SUPERIORUM PERMISSU.

MATRITI: MDCCCIII. EX TYPOGRAPHIA RAYMUNDI RUIZ.

Se hallará en la Librería de la Viuda de D. Bernardo Alberá é hijos.
Carrera de San Gerónimo.

R/24.596

8-157

COMMUNICATIONS
TO THE PRESIDENT OF THE UNITED STATES
BY THE SECRETARY OF THE ARMY
AND THE SECRETARY OF THE NAVY
IN ANSWER TO A RESOLUTION
PASSED BY THE SENATE
MAY 15, 1854
AND
A REPORT
ON THE PROGRESS OF THE
ARMY AND NAVY
DURING THE YEAR
1853
BY
JOHN W. WALKER
SECRETARY OF THE ARMY
AND
JOHN C. CALHOUN
SECRETARY OF THE NAVY
WASHINGTON
1854

For sale at the War Office
at the rate of 25 cents per copy
and by the Government Printing Office
at the rate of 10 cents per copy

IN UNIVERSUM OPUS

PRÆFATIO.

CUM aliquando respicerem ad antiquissimam, qualis erat ab ipsa origine sui, sacræ prudentiæ disciplinam, statim invidendum putavi priscorum hominum felicitati, dum olim populo Deo fideli vix in familias, non in civitates, ditionesve tributo, & morum, & indolis similitudine, ipsius etiam linguæ societate conjunctissimo, nemine aut Historicorum per varia sæcula, perque diversas ut plurimum vias vagantium, aut Legumlatorum, sive Interpretum, sententia, & opinione difformium lectione defatigando, singula certis rationibus, vel ipsa sola & quidem simplici natura duce, aut definirentur illico, aut siqua dubitationem adferrent, levissimo plane negotio dirimerentur; hodie autem ad doctrinam illam adsequendam vix ulla hominum provecitissimorum ætas sufficiat, qua fastidiosissimo linguarum, nec tamen omnium celebriorum cultu, ab ipsamet infantia suscepto, nusquam conficiendo curriculo, qua in variis Provinciarum, Nationumve consuetudinibus observandis, qua in addiscendis Legumlatorum libris numero plurimis, sententia obscuris, collatione dissimilibus, utinam nunquam contrariis, qua in pervolvendis Collectorum codicibus, Historicorum monumentis, Interpretum commentariis, in quibus cum majora deberent inveniri subsidia, gravissima potius errandi pericula præsertim tyronibus procreantur. Pandatur, amabo, juris Canonici bibliotheca. Proh immanem librorum molem, ac numerum evolvendum! Quæ assidue in Scholis, & Foro tractantur Gregorii IX., sequentiumque Maximorum Pontificum decretales, juncto Gratiani decreto; acta Concilii Tridentini, in quibus diutissime versandum est, vix inter tot, tantosque Codices dixeris comparare. En in primis ingentem Synodorum congeriem a vetustissimis ad hæc usque sæcula apud Merlinum, Crabbeum, Surium, Binnium, Labbeum, Cossartium, Baluzium, Harduinum, Sirmondum, quam Spicilegiis, Anecdotis, Supplementis, Miscellaneis, vel novis in dies locupletioribus factis editionibus, Dacherius, Holstenius, Pezzii, iterum Baluzius, Mansius, Martene, Durand, Lunigius, Mabillonius, Co-

telerius, alique ut cæteros ommittam numero plurimos illorum studia æmulatos, de quarumdam Provinciæ fastis singulari diligentia solliciti, Conciliis Hispanicis de Aguirre, Britannicis, & Hibernicis Spelmanus, & Wilkins, Hungaricis Peterfei, Italicis Muratorius, mirum in modum auxerunt. In medium etiam proferuntur Romanorum Antistitum Bullaria nobis in dies constitutionibus locupletata, Sacrarum Congregationum definitiones innumeræ: adde insuper decreta Synodorum frequentissimarum in singulis diœcesibus edita, quorum non omnia dixerim, sed celebriora, aut quæ ad uniuscujusque Provinciam spectant, ignorare accuratus canonum cultor sine dedecore minime posset. His adhærent Sanctorum Patrum propemodum infinita volumina, præsertim illorum, quorum doctrina illustris pari morum integritati conjuncta illud meruit, ut eorundem sententiæ, quasi leges ecclesiasticæ ab omnibus haberentur. Suum heic sibi vindicant locum Pœnitentiales diversarum Ecclesiarum libri, ut plurimum incerto auctore vulgati, nisi forte excipiantur Romanus apud Halitgarium, aut apud Antonium Augustinum, iive, qui nomen Theodori Cantuariensis, Rhabani, Bedæ, & Burchardi præferunt. Congeruntur præterea Romani Ordines, Micrologi, Pontificalia, Manualia, Monasteriorum, Collegiorumve regulæ, vel statuta, Liturgiæ Latinæ Græcis, veteres recentioribus intermixtæ. Nec frustra sedem occupant Francorum Principum Capitularia, Longobardorum, Ripuariorum, Salicorum, Bajuvariorum leges, quæ vulgo velut ditissima juris ecclesiastici scripta habentur, necnon Justiniani, aut Theodosii utriusque constitutiones, in quibus saluberrima multa, utiliaque Ecclesiarum gratia continentur. Hæc sane omnia, quæ sola amplissimos bibliothecæ pluteos implent, quoties una congesseris; hæc omnia, quæ ab homine addictissimo a teneris unguiculis ad ipsam usque ingravescentem ætatem transigi legendo vix possent; ubi absolveris, quid tum te confecisse intelligeres? Vix informem quamdam Ecclesiasticarum legum collectionem hinc illinc derivatam attigisti, nec in Pontificio jure magis profecisse videris, quam profecerit in jure Civili Romanorum, qui Justinianeos Pandectas, & Codicem perlegisset.

Non tamen in una Codicum versandorum multitudine difficultas Ecclesiasticæ prudentiæ consistit. Similis fere agnoscenda est in maxima disciplinæ varietate, quæ non solum Latinam

PRÆFATIO.

§

a Græca, sed ipsas etiam singulas a singulis Occidentales Ecclesias arctissimis cæteroqui vinculis colligatas, veluti propriis uniuscujusque insignibus, notis, ac characteribus ornate distinguit. Qua in re obeunda si non attente, & solerter insudes, sed forte una te, vel altera moretur Provincia sacra, facile eveniet, ut doctor quidem in una, vel altera diœcesi saluteris, alibi vero tacere, atque adsidere tyronibus jubearis. Ut enim legum quarumcumque doctrinam non scientiam, sed prudentiam juris vocamus, facile intelligitur, certas quidem prudentiæ canonum constitui sedes debuisse firmissimas, & nusquam concutienda fundamenta; non perpetuo tamen, & ubique principiis positis eadem colligi consecutaria posse, sed in his probandis & temporum, & locorum, & causarum, similibusque id genus adjunctorum habendam merito rationem, unde suæ singulis Nationibus consuetudines, sua singulis Cathedralibus, minoribus etiam Ecclesiis statuta, sui singulis Monasteriis, & Religiosis domibus mores, institutionesque serventur. Dixi, habendam etiam temporum rationem, ut una indicarem, consignandos esse præterea multiplices ætatum casus, quibus Ecclesia aut defendi tristibus debuit, aut secundis ornari; idcirco minime confundendas leges illas, quæ primis, cum iis, quæ mediis, vel postremis sæculis editæ proponantur, cum prudens gerendæ Christianæ Reipublicæ ratio ita temperanda omnia postulaverit, ut quæ velut aptissima Theodosianis temporibus invehiri potuerunt, aut debuerunt, velut inopportuna Carolinis abrogarentur, aut in aliam formam immutarentur. Hinc vero danda opera est asperrimis linguarum studiis, Græcæ potissimum, ac Latinæ, ne forte cogamur fidere certo Interpretum generi, qui vel de industria, vel inscitia in Canonibus de uno in aliud idioma convertendis latissimam errandi viam incautioribus aperuerunt. Acta Conciliorum generalium olim apud Græcos edita, ubi ad Latinos; acta vicissim Latinorum, ubi ad Græcos derivarentur, visa quandoque sunt aut turpiter deformata, aut etiam ita corrupta, ut in contrarias detorta sententias exhiberentur. Si enim vel ipse Martinus Braccharensis, vir cæteroqui religiosissimus, dum Canones Ancyranos cum aliis inter Orientales collectis proponeret apud Hispanos, Canonum non tam verba communi illorum intelligentiæ, quam definitiones ipsas communi eorundem disciplinæ vi facta, accommodavisse in sua collectione deprehen-

ditur, quid non molitos credamus, aut Dionysium transfugam & seditiosum Monachum, aut Ruffinum perfidiæ abs Hieronymo non semel insimulatum, dum græca latine reddiderunt, aut Græcos ipsos Schismaticos, dum Africanorum Canonum codicem eo animo suo codici adsuerunt, ut nihil apertius emergeret, quam Africanæ, & Romanæ Ecclesiæ jamdiu peccatæ, nec amplius moderandæ, præterquam a turbulentis, & malis hominibus, contentiones? His autem sermonum studiis adhuc acerbius illud accessit, quod situm est in ipso etiam vitiosæ latinitatis cultu diligentissimo, utpote necessario omnino ad monumenta legum sacrarum mediæ ætatis intelligenda, quum nimirum Longobardorum, Francorum, Alamannorum, & his commixtarum finitimarum nationum statuta aut ad res Ecclesiasticas pertinere, aut cum Ecclesiasticis decretis confundi, immo etiam decreta ipsa Ecclesiastica, si non eodem, saltem non longe dissimili aspero stylo conscribi cœperunt, sexcentis fœdata barbarismis, qui uti in generalibus formulis, quales edidit Malcufus, Sirmondus, Bignonius, Lindembrogius, & Baluzius, continebantur, ita facile in legum sacrarum texturam per Notarios actis Conciliorum, cæterisque Ecclesiæ monumentis componendis addictos passim transferebantur. Norunt autem id apprime Canonum studiosi cultores, quibus magis quam cæteris opportuna fuit du Fresne, & du Cange industria in dictionariis Latino barbaris elucubrandis.

Quid nunc de illis dicam, vel quorum custodiæ sacrorum canonum codices commendabantur, vel qui ante inventam typographorum artem exarabant libellorum exemplaria, alienæ ut plurimum operæ servientes, vel denique qui novas canonum collectiones quasi majora studiorum adjumenta exornarunt? Infinita propemodum rei quæstio foret, si pro dignitate explicarem, qua ratione ex illorum omnium gestis abstrusior in dies reddita fuerit disciplina. Pauca tantum attingam; atque ut a primis exordiar, novi ego illorum aliquot, extitisse, insignis sane perfidiæ reos, Notarios demonstro Concilii Chalcedonensis, Photium Constantinopolitanum Patriarcham, & Balsamonem ejusdem Constantinopolitanæ Ecclesiæ Chartophylacem, qui tabularia sacra curæ suæ sanctissima depositi fide commissa adorti impudentissime corruperunt, atque in iis, quorum ope olim damnati fuissent, hæreseos suæ, vel schismatis præsidium col-

locarunt. Quot deinde, quantisque tricis, atque involucris optimorum auctorum libros turbaverint Amanuenses, satis constat apud eos, qui in vetustorum manuscriptorum Codicum lectione vel mediocriter versati sunt; aut enim illi ob inscitiam, aut oscitantiam vocabula vocabulis immutabant, nominantes ex. gr. Anselmum pro Asello, Chrysostomum pro Chromatio, pro Thaumaturgo Trimegistrum, & Concilium Ipponense pro Epaonensi; aut ob imprudentiam marginales notas, vel interlineares glossas edendis Canonibus inserebant, aut si quid forte irrepsisse suspicarentur, litura corrigere non dubitabant, cui emendationi peragenda satis illis videbatur, si, quod scriberent, ætati suæ non congrueret. Atque ex hujusmodi Codicibus quot deinde paria, forte etiam in dies depravatoria recentiore manu exemplaria fuerunt describenda? Rei vero crassiores adhuc tenebras offuderunt monumentorum Collectores, quorum alii impudentiæ fama celebratissimi commentitorum Conciliorum acta, nec numero pauca, fictas Pontificum Maximorum Decretales etiam plurimas, ejusdemque generis Diplomata Principum, privilegia majorum, & pactionum tabulas palam proferre fidentissime ausi sunt; alii brevitatis studiosi incompta, decisaque fragmenta fragmentis omnino dissitis interseruerunt ut Nomocanones, Exceptiones, Breviaria, Synopses, Capitula, & Decreta modico temporis intervallo, & commode conficienda exhiberent; alii manum admoverunt titulis, & inscriptionibus opusculorum, aut sententiarum vitiandis, ut in silentio jacerent germana nomina auctorum, quæ parum grata in ea, in qua ipsi scribebant, provincia extitissent; alii, quibus certum erat in collectione adoranda propositum, nil nisi congruum consilio suo adtulerunt, ut de cæteris prorsus obliti videantur; alii denique, quod non aliis, quam corruptis antiquiorum Codicibus uterentur, veterum laqueos declinare nesciverunt ipsi, una etiam aliis multiplicem errandi viam commonstrarunt.

Utinam vero disciplinæ nostræ e tot, tantisque tenebris eruendæ literatorum virorum industria, ac studiis lumen accessisset, Glossographorum, inquam interpretum, ac Pragmaticorum! Sed pauci admodum hanc provinciam adgredi optimo sane consilio conati sunt, nemo hucusque perfecit, plerique obscuriore caligine universa texerunt. Revera quoties consulendi sunt Glossarum auctores, torqueri mehercle statim animum sen-

tio, futurum prævidens, quod frequentissime contingit, ne, si illorum dictis adquiescam, a germana legum propositarum sententia distrahar, & avertar. Quoties itidem consulendi sunt Scriptores, qui ecclesiasticarum legum rationes, & causas digerendas susceperunt, atque ad illas exigere moliti sunt Episcopalis fori consuetudines, quid non molestum & grave dignoscitur apud plurimos, dum nullus fere est rerum delectus, nihil perspicuum, expeditum, aut planum; si quæ definiuntur, tota pendent aut ex quorundam tribunalium definitionibus, quæ certa factorum adjuncta prætergredi nullo modo possunt, aut ex citationibus aliorum Scriptorum non sane felicioris ingenii, cultiorisque doctrinæ, unde eadem aut certis tantummodo tribunalibus apta sunt, aut in aliorum controversias incidunt, in quibus discrepantes opiniones utrimque mira sane contentione clamatur omnibus esse communes? Non ego auderem adeo aperte adgredi Scriptorum hujusmodi multitudinem, nisi magnas eruditorum virorum querelas frequentissimas de eadem re intellexissem. Laudo inter cæteros prudentissimum virum nostræ ætatis Feltriensem Episcopum, qui in Epistola ad Benedictum XIV. testatus est, se dum adolescens gymnasia frequentaret, ab Antecessoribus canonum postulavisse, quem addiscendi causa legere, ac sequi interpretem posset. Missus tum fuit ad Cuccos, ad Vallesios, ad Lancellottos, aliosque celebratissimos, quibus dum operam dedit, & quidem diligentissimam, professus est, se ex illorum libris nihilo doctiorem reverti potuisse, quam esset pridem, dum ad eosdem adhuc rudis accederet. Obivit deinde ipse in Patavina Academia munus Antecessoris; statimque ubi auditores suos percunctantes audivit de seligendo Scriptore, se non habere, quem indicaret, candide, ingenueque respondit.

Si in causam tot tenebrarum inductarum, tantæque ad has diluendas difficultatis inquiras, multiplicem facile invenies. Contigit id in primis scientiæ nostræ, quod & cæteris disciplinis, ac bonis artibus pene universis, ex miserabili quodam temporum fato. Si enim revolvantur animo anteaactorum temporum monumenta, in quibus respiciantur varii doctrinarum omnium, præsertim autem jurisprudentiæ casus, mirandum quidem occurrit, quibus sæculis florentissimum fuit Romanum Imperium, illas propemodum singulas radiante quodam fulgore enituisse, vel ipsam quoque doctrinam rerum sacrarum, licet qui studiosi is-

tius essent, diris identidem vexationibus quaterentur; inde vero lugendum fuit, quo proclivius diminui, scindi, labi, interire denique visæ sunt Quiritium vires, rebus provinciarum, præsertim Italiæ lætissimæ scientiarum altricis, susquedeque turbatis, eo miserabiliorem evasisse fortunam bonarum artium, talesque designandas in posterum fuisse temporum notas, ac characteres, ut vitia vitiis modo cumulata succrescerent, modo variata succederent, restauratione earumdem, & ad pristinam elegantiam revocatione propemodum desperata. Emersit primum post sæculum Ecclesiæ sextum planorum hominum fallax nugandi ars, qua falsa viris admisceri cœperunt ad imponendum indoctis turbis quarum communis error facile quosque etiam prudentissimos obvolvebat. Huic vitio successit supina causarum, & rerum ignorantio, ex qua subsequencia sæcula obscura, & ferrea nominanda fuerunt ob inductam in ingenia, & mentes hominum scabram quamdam rubiginem. Post hæc deplorabilis corruptela morum ex uniyersali mentium obcæcatione profluxit, unde abusus, prævaricationes, & scelera ipsa ob innumeram delinquentium multitudinem, ob magnam delinquendi frequentiam leges uniyersas sanctissimas, ne naturalibus quidem, aut divinis exceptis, vicisse veluti præscriptione quadam, ac subegisse videbantur. Quis crederet? Etiam si recentiore ætate pertæsi homines conditionis adeo miserabilis, qua vix a brutis secernebantur, in pristinum doctrinarum cultum proclamare cœperint; & in id durissima studia, laboresque conferre ex eo, quod veteres disciplinarum vicissitudines cuncta fere miscuissent, suffectum est tenebricosum quoddam veluti cahos, quo offundi passim homines necesse fuit, vix quosdam, & sane paucos, ingenio præstantiores, studiisque improbioribus addictos contigit liberari. Superfuerunt quidem aurea veterum scripta; sed eadem circum & undique intricata mendaciis, quæ subsequens impura ætas induxit; sed eadem corruptis recentiorum temporum moribus, aut detorta, aut abrogata, adeo ut væ illis sit, qui illa tentent recenti disciplinæ accommodare; sed eadem denique inanibus quibusdam, nimisque subtilibus de industria excogitatis distinctionibus turbata, ut vel ipsa constantissima rerum principia funditus non dicam concutiantur, sed evellantur, unde pax, ac tranquillitas publica jamdiu firmata optimis institutionibus ex hac tam varia, & fluxa de jure respondendi ratione in eo lædatur,

in quo salus ejus esset, incolumitas collocanda. Eousque devenit jurisprudentiæ calamitas, ut testetur Duarenus in oratione pro Bugerio, duobus ab hinc sæculis in Pannonia contigisse, ut Jureconsulti decreto publico ab eo regno expellerentur, proptereaquod rerum simplicitatem perosi litigia promoverent potius argumentis ad scrupulositatem usque subtilibus, quam finirent.

Altera causa est, quod aureis jurisprudentiæ sæculis viri plures, veluti inita quadam sub certo duce societate, doctrina, atque animis jungerentur, una autem adversus aliam quasi classem sub duce adversario constitutam pugnarent; recentiore vero ætate fere quieverint ejus generis disputationes; atque vel unus alteri facile adhæreat, unus alterius traditiones sine discussione de charta, ut ajunt, in papyrum traducat, eisdemque quasi cæcutientis ducta manu subscribant; vel si forte dissentiat, non sectarum pugna sit generalis ex partium studio coalescens, sed unius adversus alterum de facto potius, quam de jure singularis penitus concertatio. Floruit olim in Romana Republica jurisprudentiæ studium, præcipue sub Augusto, sub Tiberio, sub Claudio, sub Vespasiano. En autem statim conflatis legionibus instructas classes, hinc jus summum jus adamussum sequentium sub Trebatio, & Labeone; hinc plurimum Cassio, & Sabino obtemperantium, illinc aliorum turmatim Proculo, Pegasoque adhærentium: neque cessaverunt hæc partium studia, nisi tum demum, cum cœptum est in utilissima juris doctrina remissius agi. Ecquidem restitutis a duodecimo Ecclesiæ sæculo Academiis, iterum non potuerunt non emergere sectarum varietates, constitutis hinc Irnerio, illinc Accursio, Bartolo dein, postremo Cujacio Antesignanis. Brevi tamen fere cessaverunt de generalibus juris principiis stabiliendis concertationes; & quis hodie facile demonstraret jureconsultum uni ex illis sectis addictum, aut novam sectam molientem, vel veterem concitantem? Si qui forte hanc viam inire tentavit, emersit statim (utinam non emergeret hodie, si quis hodie tentaret) turba multorum vulgaribus proditis non sine maledicto linguarum aculeis, qui tortuoso quodam loquendi genere utentes distinxerunt duplicis generis jureconsultos, id est, Academicos in rimandis, tradendisque principiis occupatos, & forenses principia præ-

tervolantes, atque omnia ex arbitrio, ut ajunt, prudentium dirimentes, & prædicare in vulgus non erubuerunt, Academicos quasi in recessu, & solitudine de gerendorum prudentia disputare, tractare res abditas, subtiles, immo & inanes, ad summum autem tales, quæ rancidam antiquitatem olent, aut ipsa sui vetustate collapsas, aut contrariis usibus immutatas: quasi qui præcepta hujus generis tradunt, vel excipiunt, evadant quidem jurisperiti, id est, non ignari veterum disciplinarum, non jureconsulti, qui lites, & jurgia aut compescere consiliis, aut definire sentiis valeant, tum demum ad id munus idonei, cum præcepta obliviscantur, aut seposuerint. Proh immeritam cultiorum virorum imaginem! quasi ipsi, cæteroqui egregia sapientia insigniti, non dignitate, & munere jureconsulti fungantur, sed potius constituti sint, veluti cūdam musæo ad monumenta antiquitatis colligenda, & in seram posteritatem traducenda præfecti. Si ita res est, quid aliud erunt variæ canonum collectiones, quam elegantia quidem, sed inania spectna ad spectaculum curiosorum adposita, quorum alius usus esse nequeat, quam ad demonstrandum, transactis temporibus extitisse viros, qui sacrorum leges tulerint, qui de eodem sacrorum jure responderint, qui qualemqualem scientiam, incertam tamen & vagam, vento aut fluctibus similem professi fuerint? Quid similiter aliud erit Gregorianus codex, nisi quoddam simulacrum ejus Pontificis affabre, magnificeque confictum? Quid aliud sententiæ Conciliorum, & rescripta Pontificum, quibus codex valde idem abundat, quam totidem idola concinne velut in magnificis pluteis ad unam venustatem collocata? Sic plane judicatur ab illis in conspectu Bibliothecarum nostrarum, & librorum, quibus utimur, quemadmodum judicaretur de iis, qui magnifica veterum Cæsarum, aliorumve Principum numismata curiose conquirunt, quorum aspectu dulcissime quidem semper, vix utiliter perfruantur. Itaque qui ita passim dictitant, & germanam doctrinam contemnunt, eos olim quidem suspiciebar, inde vero experientia edoctus sum, nullam sibi, & actibus suis legem impositam pati, optareque, ut omnia a sua pendeant voluntate non nisi privati commodi studiosa, fluxam sibi, & arbitrariam sine regulis, sine præceptis jurisprudentiam confingentes, ut clientibus blandiantur, & clientum adversarios legitimo jure munitos quoque versum agant, ac circumveniant. Revera isti prætextus sunt, quibus identidem intuemur legulejos quos-

dam homines, non juris sane, sed turpis lucri amatores, bonam causam adserere eorum, a quibus consuluntur, sine discrimine, ut eorum patrocinium suscipiant, qui primum accesserint ad patrocinium implorandum, æque adserturi bonam causam adversariorum, si isti non secundo loco accessissent. Arbitrio suo regunt universa, qui leges publicas nihil faciunt, & omnia regi quadam æquitate versatili, quæ plane summa iniquitas est, prædicare non erubescunt. Id profecto ex eo derivatum est, quod disciplinæ, rationes non erutæ fuerint, solerti disputatione scholarum adhibita, ex generalibus fundamentis, ac purioribus principiis humanæ, divinæque philosophiæ, in quibus solidissime tota superstruitur, ac conquiescit jurisprudentia. Utilis ille labor, qui vulgo in forensibus curis impenditur, primum distrahi cœpit in accurata factorum investigatione, deinde si facta in juris controversias incidant, Scriptorum aut numero, aut auctoritate finiri, ea ut plurimum opinione recepta, quæ aut plures sorita fuerit, aut nobiliores patronos. Quod si in investigatione principiorum elaboratum esset, aut omnes in principii unitatem consona animorum sententia convenissent, unde fere eadem consecutaria ad singulares dirimendas quæstiones deducerentur, aut si forte diversa principia divisim hinc illinc sectis placerent, certas sane singuli leges haberent, prout quisque alicui sectæ nomen dedisset, quibus facta emergentia sine tergiversatione, & constanti animo definirentur; esset præterea facile legumlatoribus, unum potius, quam aliud principium auctoritate confirmare, aut, ubi fieri possit, servata certa ratione componere, unde tandem in unam sententiam convenirent omnes, & una, non multiformis jurisprudentia redderetur.

Equidem fateor, theoriam a praxi secerni jure, ac merito posse; dummodo theoriæ nomine intelligas scientiam generalium dogmatum necdum rebus accommodatorum, qua quid æquum, quid decorum, quid utile, quid e converso iniquum, quid indecorum, quid noxium in genere suo dignoscatur; praxeos autem nomine intelligas scientiam illam, qua generalia ipsa principia factis, factorumque, prout res incidit, adjunctis accommodantur. At enim non duplex hæc, nec divisa scientia est, sed una, eademque tribuens officia sua, vimque suam pari omnino ratione exerens ita, ut utrobique adhuc theoria rerum, id est, inspectio, cognitio, & æstimatio rerum earundem dici pos-

sit; hoc tantum intercedente discrimine, quo modo sit contenta meditatione generalium præceptorum, modo ad meditationem generalium præceptorum adjiciat collationem eorundem præceptorum numero plurium, quæ in facto concurrunt, quæque invicem committi videntur, ex quibus propterea unum præ altero duce sapientia sit seligendum. Immo ego, quam vulgo praxim vocant, disciplinam esse censerem, in qua ingenium magis emicare, & philosophiam adhuc seviorem adhiberi necesse sit, quando maximum studium est, & vehemens ingenii conatus, plura principia invicem conferre, componere, conciliare, non secus ac in rebus manu factis magis emicat ars penes eum, qui singulas partes nectere debeat, atque componere, quam penes eum, qui seorsim fingendis, cudendisque certis partibus manum admoveat, quando ille dicitur magisterio uti, iste adhuc alienæ peritæ servire. Hæc plane est, qua theoriæ, qua praxeos vera, ac germana imago, non autem illa, quam passim vulgus finxit, illorum, inquam, vulgus, qui praxim esse putaverunt investigationem eorum, quæ editis Scriptorum libris continentur, quæve modo in hoc, modo in illo tribunali definita deprehenduntur, eo animo factam, ut, magis utilia sibi esse possint, proferant, tueantur, alienam scientiam, dixerim verius, opinionem profitentes, quin de suo aliquid producant. Dicunt ipsi, jam nobis constitutos esse duces, ac magistros, quos sequi sine periculo & possimus, & debeamus. Ego repono, primum esse de illorum magisterio, & causa magisterii deliberandum. Si adjiciant, libros eorum publice prostare, quasi publici juris sint, manibus omnium volutari, positos esse in existimatione communi; ego post multa jam superius ad hanc rem adnotata, replicabo, hæc argumenta esse leves tantummodo conjecturas, quas vel ipse usus, vel eadem ipsæ Scriptorum contradictæ opiniones, & quod magis est, Sapientum criterium, fallaces esse sæpe sæpius demonstravit. Dicam candidè: Vel me ipsum æternum rerum harumce mearum pœniteret, si unquam credidissem, operi huic meo, quod edendum in præsentia curo, certam inde auctoritatem accessuram ex eo, quod typis editum fuerit, quod forte non displiceat lecturis, quod veniat in alicujus existimationem, quando alias sapientum, ac peritorum judicio a recta philosophia alienum esse comprobaretur.

Causa hæc utrique prudentiæ tum Ecclesiastici, tum Ci-

vilis juris turbandæ communis fuit. Tertia etiam est Juris Ecclesiastici prudentiæ singularis. Erant olim ante sæculum Ecclesiæ duodecimum tenaci nexu conjunctæ doctrina canonum, & doctrina rerum Divinarum, quam eodem sæculo dissociatam singulari nomine Theologiam appellaverunt. Dissoluto eo vinculo, maximam passa est utraque sapientia jacturam; quæ enim junctæ omnibus omnino, & undecumque præsiidiis firmabantur, sese fovebant mutuo, & luce clarissima radiabant, divisio deinde studiis, si a pristino ob valde eminentem, quem tenebant, locum, cadere non potuere fastigio, nonnihil tamen pristinæ amplitudinis, quæ dignitatem augebat, amittere debuerunt. Re enim vera, quis anteactis temporibus non mirabatur Basilios, Chrysostomos, Hieronymos, Augustinos, & pluribus his similes insignes Viros æque in sublimium Divinarum rerum contemplatione defixos, ac vel in condendis, vel in explanandis Ecclesiæ canonibus occupatos; in utraque profecto parte imitatos, secutosque Apostolica exempla, dum & jura ederent, edita interpretarentur ad regendas fidelium voluntates; una etiam arcana religionis mysteria ad instruendas fidelium mentes non intermissis lucubrationibus explicarent? Si decertandum erat adversus Hæreticos, si Neophyti erant Catechesi solidissima instituendi, si interpretanda erant Divina Oracula, Theologos agebant ipsi absolutissimos; quibus disputantibus obmutescere debuerunt Arius, Macedonius, Nestorius, Eutyches, aliique sinceræ religionis osores; quibus docentibus severiores ipsos ethycæ philosophiæ cultores, Dionysios, Aristides, Athenagoras suaviter ad Christum trahi, immo & rapi vidisses. Si erant tribuendæ diœceses, & sua unicuique Antistiti circumscribenda potestas, si præstituenda tempora Synodorum, si formandi populorum mores, si pœnis, ubi opus esset, improbi coercendi, jureconsultos agebant illi prudentissimos; quibus in sacro veluti tribunali sedentibus Joanni Hierosolymitano dabantur induciæ, ante finitam Ignatii causam Photio Episcopatus possessione interdicebatur, Epiphano emergentibus quibusdam locorum, & rerum adjunctis in aliena diœcesi Clericos ordinanti facilis venia concedebatur. Verum discissis invicem disciplinis, & decrescere cœpit passim Juris Ecclesiastici peritis Divinarum rerum notitia sublimis, & passim Theologis exterioris Ecclesiæ cultus dirigendi optima ratio; hinc autem doctrina olim absolutissima mutavit pulcher-

rimam, atque admirabilem faciem suam, non quod dicendum sit deformatam fuisse, sed quod fateri eequidem necesse sit, semissem hic, illi semissem alterum veteris auctoritatis, & elegantiae, quasi solido in duas partes diviso esse, remansisse. Ad hanc rem ergo dicere soleo, cum, qui insalutata canonum disciplina Theologus, aut qui insalutata Theologia canonum Magister audit, non Theologiam, aut canonum disciplinam, sed Theologiae, vel canonum disciplinae dimidium possidere. At enim vero cultores canonum non adeo doluerunt, proptereaquod, licet hinc a Theologis diverterent, partitis inter utrosque sacrae sapientiae muneribus, illinc tamen accesserunt ad Jureconsultos, ita postulante usu plurium Academiarum, quae restauratis palæstris Civile Jus cum Ecclesiastico conjunxerunt. Verum si quis percunctaretur a me, num disciplina canonum majorem passa fuerit diminutionem, cum a Theologica facultate secesserit, an potius majus acceperit incrementum, cum ad Juris Civilis Romani peritiam accesserit, si ingenue dicerem, quid ipse sentirem, vererem sane, ne parum gratus aut Theologis, aut Jureconsultis in definiendo viderer; forte etiam alterutros vel invicem ad invidiam, vel adversus me quasi contumeliosum, dum cæteroqui candidus essem, ad acerbam quamdam indignationem concitarem. Novi enim jamdiu, quam acriter contendere soleant de prærogativa illarum doctrinarum cultores, quorum singuli suarum partium studio vehementer commoti, modo a nobilitate finis, cujus adsequendi gratia elaborant, modo ab utilitate publica, quae subinde emergit, modo ab amplitudine negotiorum, quae imminent pertractanda, modo ex cumulo suppellectilis, qua doctrinas illas instrui necessum est, modo ex amœnitate, & elegantia, quae mulcet studiosorum animos, modo denique ex majestate quadam, & gravitate, quae dogmatibus, regulisve cohæreat, de excellentia judicant. Immo etsi factis, id est, præjudiciis hominum consuetudine positus dimicaretur, non deessent, quid dicerent, non eam dignitatis fore, sed fortunæ præstantiam, ad summum autem pendere istam ex adjunctis scientiæ extraneis, veluti locorum, causarum, temporum, personarum. Absint a me harum controversiarum diremptiones, quas & ratio meæ vitæ, & propositum, quo meus sermo collineat, prosus abhorret, ac longissime fugit. Quod vero in hac re fidenter dici a me potest, quod leniter, forte etiam libenter, ab

unoquoque excipiendum reor, quod perorandum est, ut ad propositum revertar, eo spectat, quo observetur in primis, gravem fuisse jacturam, quam passi sunt cultores Canonum Ecclesiasticorum, quicumque Theologiæ studia seposuerunt; deinde quod attinet ad accessionem Juris Civilis Romani, optandum fuisset, ut cum Civilis Jurisprudentiæ studia sibi adjunxerunt, in eo statu Jurisprudentiæ Romanam invenissent, in quo hæc olim erat, dum Romanorum veterum Jureconsultorum philosophia, ac prudentia ornabatur. Forte enim tum frequentius usu reciperetur lex vetus Constantii Imperatoris, quæ extat in l. i. cod. Theodos. de Decurionibus ita concepta ad laudem veterum Jureconsultorum: *A solis præcipimus advocatis, eorumque consortio dari provinciæ Sacerdotem*; lex, inquam, medio quarto sæculo Africæ data, unde tot, tantique viri sub finem quarti, & initium quinti sæculi æque hæreticis terribiles, ac fidelibus utiles Africanam Ecclesiam illustraverunt, & renovarentur Mediolanensium Procerum priscum exemplum, qui, vacante Mediolanensi Ecclesia, virum Jureconsultum, magnum dico Ambrosium, utut adhuc neophytum libentissime sacrorum Antistitem, ac religionis Doctorem elegerunt, sperantes optime de rebus sacris meriturum eum, qui erat diu cum laude in Romano foro versatus, quam spem non fefellit eventus. Verum ubi primum doctrina canonum jungi cœpit Jurisprudentiæ, obscura erat Jurisprudentiæ facies, & Jureconsulti nubem, ut in proverbio est, pro Junone amplectentes, ob barbariem sæculi, cum de restaurandis solidis doctrinæ principiis solliciti erant, non semel ab eisdem quam longissime recesserunt. Hinc profluxit, multa ex Juris Civilis institutionibus in disciplinam canonum tractata fuisse, non derivata ex jure ipso Civili Romanorum, sed ex ea Juris Romani interpretatione, quam rudes adhuc Jureconsulti adfingebant. Profluxit etiam, eas ipsas difficultates in disciplinam canonum irrepsisse, quæ de novo emerferunt apud Civilis Juris studiosos ob ea, quæ accesserunt, recentoris Jurisprudentiæ adjuncta. Nimirum tot novæ leges, novæque institutiones post interitum Romani Imperii variis Regnorum discretorum moribus, variisque Nationum præjudiciis accommodandæ, tanta inductio rerum novarum, quæ priscos latuerunt, facultatem illam multo ampliorem, abstrusioemque reddiderunt; tot denique nova negotia inde tractanda plura in forum argumenta contentio-

num, & litium invexerunt. Fuerunt investiganda, explicandaque jura feudorum veteribus Romanis prorsus ignota, quorum etiam tot, & tam variæ indoles extiterunt, quod formæ exhiberentur concessionum. Prodire necessario debuerunt novæ de Principum juribus præceptiones, quibus accurate definirentur Regalia, nova multa complexa de fodinis, de thesauris, de venationibus, derivationibus, & usibus aquarum, solariis, vectigalibus, cæterisque bene multis, quæ demaniorum jura Galli, & Angli appellaverunt. Præterea novis factis Magistratum institutionibus, quemadmodum eorumdem fuit diversus ordo, ita varia jurisdictio, dignitas, prærogativæ, atque emolumenta; quorum omnium definitio studiosissimorum ingenia torquere debuit. Insuper novæ inductæ legitimarum successionum rationes, novæ testandi formulæ, qua nuncupationum, ut vocant, implicitarum, qua institutionum ad Decretalium Pontificiarum normam, qua dispositionum ad pias causas privilegiis auctarum, qua fideicommissorum, quæ licet olim agnita fuissent, inde tamen multiplicibus, & numquam finiendis disputationibus obvoluta fuerunt ob majorem frequentiam, variosque modos illorum, præsertim postquam obtinuit, ex iis familiarum perenne decus fere pendere; qua legitimæ, falcidiæque portionis, in quo rerum genere novæ inductæ fuerunt disciplinæ, nova etiam nomina accommodata. Ingentibus quoque, spissisque voluminibus edendis occasionem præbuerunt frequentiores quædam pactiones, veluti, emphyteuseos in novam formam adductæ, censuum veteribus incognitorum, quibus accedere permutationes pecuniarum, vulgo cambia, ex recentiore commerciorum amplificatione inducta. Lucra ipsa inter conjuges longe diversa a veteribus propter nuptias donationibus, sponsaliaque, ac conjugia novis præceptionibus informata, quæstiones, disputationesque multiplicarunt. Creditorum concursus, renuntiationum anfractus, jurisjurandi religio passim firmandis pactionibus adjecta inextricabilibus nodis omnia fere circumplicarunt. Hæc omnia, aut saltem plurima, etiam Juris Ecclesiastici studiosos detinere debuerunt, seu quod illorum aliqua penderent ex Pontificiis decretis, uti censuum constitutio, & testamenta quædam coram Parochis celebrata, seu quod aliqua cum religiosis, aut sacris rebus quamdam connectionem haberent, uti donationes propter nuptias factæ, dum Sacramentum Matrimonii celebraretur, seu quod aliqua simili-

bus fere principiis inniterentur, quibus innitebantur Jura Ecclesiastica, uti contingit in feudis, fideicommissis, & primogeniis, quorum dogmata ad jurispatronatus disciplinam facile accommodabantur, seu quod aliqua mixti fori tum Civilis, tum Ecclesiastici esse cœperunt, veluti jurisjurandi religio contractibus accedens, aliaque similia. Omitto nova multa veteribus incognita, quæ Juris Ecclesiastici disciplinæ accesserunt, veluti reservationes, diversæ institutiones dignitatum ecclesiasticarum sub Episcopis positarum, exemptiones, concursus Parochialium Ecclesiarum, & alia hujus generis passim apud nostros Scriptores occurrentia.

Quæ hucusque de difficultate disciplinæ Juris Ecclesiastici pressa oratione prosecutus sum, abunde noverunt omnes indiscriminatim; id est, sive rerum eruditi, sive vulgus imperitorum. Tantum in eo utrumque hominum genus dissonat, ut imperitum vulgus actum esse de adsequenda, tradenda, & certis legibus definienda juris doctrina putet, satiusque fore, receptis moribus populos regi; docti autem viri elaborandum censeant in recta juris restauratione, atque interpretatione. Ex imperito vulgo, qui nihilominus certo a natura se donatos ingenio sentiunt, & sibi, & aliis inducto fuco blandiuntur, dum contemnentes & leges, & legum studiosos, ajunt, per leges non satis consuli posse singulis, quæ diversæ quotidie incidunt, factorum causis, ac rationibus, immo & ipsas generales leges, quæ certis temporibus, certisve in locis necessariæ videbantur, debuisse tandem vel subsequente ætate, nec diu remota, vel aliis in locis, nec longe dissitis, abrogari; deinde consuetudines regionum laudantes, in his observant generalem quamdam consensionem in unum fere coeuntium animorum, in qua propterea quid aliud, inquit, deprehendi potest, quam erumpentia quædam naturalia, & unicuique ingenita semina honestatis? Contra tamen clamant viri eruditi, rem esse gravissimi periculi plenam, si moribus suis populi undecumque relinquuntur, idemque fore, ac reducere homines ad agrestes illud vivendi genus, quod inierunt, quum necdum in communitates, universitates, civitatesque coaluissent; non debere fluctuare in incerto hominum actus, neque esse facile relaxandas habenas cupidæ plurium voluntati, & privatarum magis rerum studiosæ, non aliter proinde quam propositis legibus firmissimis intra certos fines a nemine

evitandos coercendæ. Non est hic locus, in quo longo argumentorum apparatu id a me demonstratur. Tantum dicam, quid opportunius, utiliusque sit, id facile ab unoquoque probari oportere, qui vix conspiciat velut in icone depictas plurimum gentium, ac temporum rationes. Cum enim non defuerint ætates, quibus certæ gentes, neque etiam hodie desint certi populi, qui in sua publici regiminis forma modo legibus pareant, modo in consuetudinibus vivant; quotiescumque aut illa beatiora tempora, aut beatiores illi populi videantur, quibus legum propositarum sanctionibus, & germanis interpretationibus, Jureconsultorum vivendum fuit; tum finis erit disputationi sine calumnia imponendus, experientia ipsa rerum magistra, quæ fallere neminem potest, silentium legum, & Jureconsultorum osoribus indidente. Itaque en statim cum Græcis priscis comparandos sese obviam exhibent vetustissimi Lacedæmones, cum Romana Republica Longobardorum regnum, & si de temporibus nostris sermo sit, cum præcipuis Europæ Provinciis Africanæ non paucæ & Asiaticæ regiones: illic enim legibus aut parebatur, aut paretur, maximi habito Jureconsultorum officio, istic consuetudinibus potius aut indulgebatur, aut indulgetur; & quando Græcos in conspectu Lacedæmonum, Romanos in conspectu Longobardorum, Europeos in conspectu Barbarorum longe florentius aut habuisse, aut habere imperium intuemur, quid superesse potest, quod quemquam vel in levissimam dubitationem inducat? Quod si quis adhuc hæreret, quod scripti juris auctoritas nonnumquam aut vacillare debeat, aut infirmari; facile erit intelligere, non id esse legum vitio tribuendum, sed ut plurimum novis emergentibus causis, quæ merito postulant, oportere alias condi leges; aut si forte aliquando contigerit, quod tamen per raro evenit, in legibus ipsis quoddam inesse vitium, non istud generali legum rationi cohæret, sed proprium illorum fuit, qui leges non satis maturo consilio ediderunt. Considerent primum Legumlatores, quid optimum inter cives esse possit: experientia ipsa rerum plurimarum iudicium adjuvet; inquiratur, quod certas Provincias beatissimas reddidit, & quoad fieri potest, Provinciæ, quæ regitur, accommodetur; accedant denique maturata seniorum consilia; tum vero si leges edantur, eo pervenietur, quo olim Græci, & quo Romani veteris imperii miranda sane amplitudo pervenit. Hæc legum edendarum forma non eos

auctores habebit, quales consuetudo, ac populares mores ut plurimum ab improvidis de tribus hominibus primum inducti; non fato suo, & casu, quemadmodum consuetudo, gignetur, parentesque suos, ita dixerim, imitata, suamque nativitatem secuta, saluberrima erit singulis utilissima Reipublicæ universæ.

Itaque in leges Ecclesiasticas, & sanctissimos conones intendenda est omnis industria, & opera, in eorum studio elaborandum est totis viribus, ne omni vento doctrinæ quoquoersum agitemur. Et quæcumque gravet difficultas studiosum, noscat ipse, nihil, quod non arduum sit, esse posse præclarum. Digna provincia est viribus cultioris, & acutioris ingenii, præsertim quod in ea persequenda expleat animum oblectatio plane singularis ex rerum universarum collatione facile proficiscens, quæ paulatim, & sensim, quemadmodum viri gravissimi experti sunt, atque experiuntur in dies, quo proficiscitur magis, eo facilius asperitatem negotii non superat tantum, sed ita penitus absorbet, ut nil asperum amplius, nil difficile, vel molestum, jucunda omnia, & dulcissima habeantur. Constantissima sit meditatio, historiæ purgatoris præsidium accedat, & sagax librorum delectus. Sacrorum Codicum exemplaria, & Commentaria Interpretum sedulo conferantur. Ex commentariis recta probentur, obliqua respuantur, optima quæque seligantur. In dubiis provide, in arduis pensato consilio definiatur: tunc sane operosa industria utilitate pensabitur, nedum levabitur jucunditate.

Præjudicata circumfertur, utinam non abiisset in tritum adagium, vulgarium & humi pene repentium hominum, quam desidia fovet, opinio, tradens, nihil sub sole novum inveniri, aut educi in apertam lucem nostro ingenio posse; proptereaque passim eo urgentur studiorum amatores, præsertim infirmiores, quos turba facile trahit, ut vetustorum tantum Scriptorum, Doctorumque volumina assidua manu pertractent, illos adamussim sequantur, abstineantque a cæteris, quæ iidem excogitare, aut loqui, aut commendare literis nequiverunt; quasi recentiorum animus in indecoram priscorum servitutem sit redigendus; & veteres ingeniosorum, ac doctorum honorem sibi præcipuum fecerint, nobis amanuensium officium residuum superfuerit. Ferre ergo non possum (ecquis ingenuus patiatur)? tam humilem, & abjectam de animorum nostrorum indole imaginem, ac si men-

tes nostræ instar corporum, reliquæ sint, & quasi discissi fetus ingenii antiquorum, non æque & noster, & antiquorum animus recta editi fuerint a Deo conditore universorum æquissimo, singulique pari vi præditi, ac virtute, veluti plura vascula aquæ purissimæ ab eodem perenni fonte utut diversis temporibus derivatæ. Præstantes, præclarosque viros singula sæcula sortiuntur; neque infortunium nobis est, serius nos fuisse progenitos, quemadmodum neque sibi infortunio adscripserunt, qui media hominum ætate floruerunt, plures sui debuisse respicere eximios decessores. Quod si persæpe veteres, veterumque prudentiam laudo, non tam id ago, quod putem recentioribus præstare ingenia veterum, quam quod & nos ipsi, si tunc vixissemus, idem omnino in iis, in quibus illi versabantur, adjunctis definendum censuissemus. Cæterum profiteri palam possum, satagendum maxime esse, & gravissime in id incumbendum viro erudito, ut novarum rerum inventionem multa jamdiu inventis adjiciat, quoniam sapientum judicio nihil unquam fuit in unaquaque scientia dignius inventionem rerum, quæ vel novi procreari, vel elegantiores fieri ad augendam rem literariam, atque in ea, in qua post varias vices & casus opus sit, parte instaurandam, aut etiam reformandam; quamquam deinde in modo invenientium, & usu inventorum oporteat, eum nunquam a certis prudentiæ legibus recedere, quibus omnibus fiat, ut cum non sine magna jucunditate exercentur acumen curiosi ingenii, tum conatus quicumque ab ea, quæ dominatrix esse debet, tanquam excellentior mentis facultas, & habitus, regatur, atque intra fines tuendo bono publico positos coerceatur. Revera si rerum magistram experientiam consulamus, passim, & fere quotidie intuemur, etiam ad militarem disciplinam excolendam, quæ & ipsa bene constituti imperii magnum præsidium est, & decus, emergere identidem magnanimos duces, qui inauditas, & quæ vetustatem latuerunt, artes, ac præcepta rei bellicæ investigant, repertasque aptissimas edunt ad gloriam sui, & ad imperii, in quo militant, amplitudinem. Quid autem ni & in lenioribus disciplinis eadem, aut similis agnoscenda sit ratio, qua fiat, ut res adhuc abditæ curiosæ, investigentur, atque a tenebris, quibus offunduntur, & quibus fato quodam jamdiu jacent, ereptæ in lucem perspicuam proferantur?

Ne vero late vagari videar per varias artes, atque doctrin-

nas, dicam, quod meum est, in disciplina legum etiam ecclesiasticarum istud optimum consilium fore. Etenim licet multi olim extiterint, qui res numero plurimas, dignitate præclaras, aut novis munire præsiidiis, aut novis adjectionibus cumulare, aut novis illustrare luminibus conati fuerint, quam ob rem magnam sibi laudem usque ad perennitatem nominis conciliarunt, nemo profecto inficias iverit, multis, quæ bene posita circumspiciuntur, plura adhuc deesse ponenda, unde fiat disciplinam in dies augeri, nunquam omnino perfici posse, ita res tribuente natura, ut nihil simplici in genere omnibus ex partibus absolutissimum expoliverit, & quidquam commodi aliquo semper adjecto incommodo muniretur, ne si uni cuncta concesserit, non sit habitura, quod cæteris largiatur. Oritur id ex duplici causa. Prima generalis est, & in omnibus disciplinis observatur: nimirum indefiniti, & nunquam exhauriendi modi sunt, quibus ad veritatem altissimo fere semper in fastigio collocatam accedatur, illinc serius, hinc citius, commodius illinc, istinc laboriosius, semper tamen diuturno, duroque studio; etiam si autem alicui datum esset, ut se ducem in pandenda recta, & planiore semita constitueret, is tamen non singula inter varios brevis humanæ vitæ casus aperire potuit, cœptosque labores, ac curricula consummare. Undenam, amabo, tot subortæ varietates opinionum, quibus in contrarias partes distrahuntur identidem eruditorum etiam hominum animi, quod passim dolere solemus, & præter modum mirari, quando veritas una est, & sectas minime patitur, nisi ex eo, quod quæcumque, & quocumque ingenio data fuerit opera, adhuc tamen fere lateant, aut saltem adhuc obvoluta jaceant vel ipsa rerum principia, ex quibus universa consectaria pendent, ac deducuntur? Altera causa singularis est apud Jurisperitos, qui non diu valent simplices, & a privatorum factis abstractas versare rerum imagines, uti versare possunt reliquarum fere omnium bonarum artium cultores, sed debent illi vigiliis minime intermissis vitam non sine tædio quatiente, & pene frangente, animum traducere inter molestas fori publici quæstiones ad dirimendas pactionum specie variarum, prædiorum, & jurium, quorum multo dissimilis ratio est, controversias, ad conciliandos invicem hominum vix freni patientes animos, ad extorquendam erga Præsides obedientiam, ac reverentiam, quam qui debet vim quamdam sibi inferri ob corruptæ naturæ vitium

facile putat, modo clientum multitudine pressi, modo gravissimis judiciorum, & magistratum curis defatigati, quibus, si adolescentiam nondum satis aptam sublimibus meditationibus excipias, totum virilem animum ad ingravescentem usque senectam obrui necesse est. Id plane perspicuum fit, quoties duplex constituatur, demonstreturque ordo illorum, qui scientiæ nostræ dant operam. Hi collocentur ingenio paulo remissi, ut præmittam crassos, & pene hebetes, nescio quo fato, & voluntate correptos ad dandum nomen doctrinæ sublimissimæ, quæ illorum modum toto cælo excedit; illic ingenio præstantes, & vere studiosi in bonam Reipublicæ spem alti, atque educati. Priores quidem utpote inertes cessabunt ab operosis negotiis (neque enim ipsis turba clientum se, resve suas, quarum maxime sollicita est, facile credit, aut Principes æquissimi publicorum munerum distributores gerendos magistratus facile mandat); quis autem interea ex exili eorundem opera expectet, aut postulet, ut novorum quorundam utilium inventores sint, & quasi architecti, quando in hac parte non agitur negotium mediocre, & cujuscumque viribus sine discrimine tentandum? At vero posteriores, ingeniosos dico, studiosoque jureconsultos, quis a curis publicis liberavit unquam, ne si solerti ipsorum opera Respublica destituta fuisset, forte collabi misere, aut adduci in grave periculum habuisset? In quibus adjunctis, præsertim cum isti pauci admodum esse soleant, aut nullum, aut brevissimum tempus superesse potuit, quo nova investigare potuerint, invenire, probare, ornare, producere. Hæc negotiorum copia, & magnitudo adeo istos premit, ac frangit, ut concludere oporteat, quidquid jam viri plurimi in nostra disciplina etiam eruditissimi per longas ætates ediderint, multa adhuc superesse quærenda, non sine spe dulcissimæ, laudabilis, ac proficiæ inventionis.

Dulcissimam in primis inventionem appello, quod invenientes maxime delectet, ac mulceat. Cum enim nos dicamur, & revera simus Supremi Numinis quædam imago, quid jucundius homini contingere potest, quam pro modulo magnificam illam, & vere divinam vim creatricem exerere ad gloriam Conditoris, & in eo gratias Opifici Summo maxime liberali referre acceptissimas, in quo utamur præstanti dono, non illud per detestandam injuriam despiciere turpi inertia demonstramus, tum autem gratulari nobismetipsis, qui in novis lucubrationibus res

vere nostras, seu nostro ingenio partas agnoscimus? Deinde inventionem laudabilem dixi, propterea quod quicumque nova inventa intelligunt, ad illa totis animi facultatibus concutiantur, reddantur attentiores, ac vigilantiores, atque ad studia rerum optimarum vehementissime inflammentur. Siquidem cum ita affecta sit natura hominum universorum, ut parum moveatur intuitu illorum, quibus assuevit, novus & præter opinionem adjetus impulsus excitat modo quodam incredibili voluntatem, ad magna commovet, & quoad fieri possit, ad nobiliora. Quid denique de utilitate publica dicam, quæ gaudet novis præsiidiis, sive quod copia uberior notionum supellectilem instruat abundantior, sive quod inter multiplices causas, quæ commodior unicuique sit, seligi a singulis possit, sive quod recentiora veteribus, aut minus comptis elegantiam, aut obscuris perspicuitatem, aut verosimilibus evidentiam adferant, quandoque etiam falsa, in quæ incaute itum fuerat, profligent, inducta veritate? Quibus ex causis non forte erravero, si adjecero, multos olim clarissimos studiosorum cœtus passos aliquando fuisse miserabiles casus, quod ad tædium usque, & tabem tenacissimi quæditorum custodes ulteriora quærere neglexerunt; quemadmodum militares copiæ virtute pristina diminutæ paulatim deficientur, si postquam patriæ fines reddiderint ampliores, sedem sibi in quæsitis provinciis perpetuam figant, intra vallata mœnia, ut illa custodiant vigilantissime considentes.

Ecquidem novi, nec dissimulare me ingenuum decet, quandoque evenire, ut nova inventa non statim omnibus placere possint, & vel ipsum novæ opinionis nomen quasi probrosum habeatur, proptereaque antiquissimum esse prudentibus, constanter adhærere disciplinæ, quam cum diu tenuerint, utilem fuisse Reipublicæ deprehenderunt. At vero longe alio ista pertinent, nimirum non ad inventionem ipsam, sed potius ad modum, rationemque inveniendi, & ad usum inventorum. Insunt in animis nostris facultates duæ mutuis sese officiis adjuvantes, quarum prima est vis, aciesque ingenii ad inveniendum idonea; altera appetitus voluntatis ad inveniendum sollicitans; quas facultates cum natura ipsa in nobis divino plane consilio collocaverit, proptereaque bonas, nostrum non est tundere, suffocare, tantum dirigere, ne ipsæ, sicuti cæteræ ingenitæ adfectiones, depravatæ naturæ vitio corrumpantur, quod sane cavebitur dua-

bus præceptionibus, quæ oculis semper hæreant, cuicumque animus est utiliter inveniendi, & quarum prima rectum inveniendi modum docet, altera æquum, & commodum usum inventorum. Recta in primis esse debet inveniendi ratio; neque enim nobis tantam decet inesse delectationem novitatis, ut ejus omni specie facile capiamur, eousque ducamur, quo quidquid fingi pro arbitrio potest, etiam ad blandiendum vitiis nostris, statim & sine ullo discrimine complectamur. Hinc profecto locus aperiatur turbandæ potius, ac perdendæ, quam juvandæ Reipublicæ, declinandæ potius, quam attingendæ veritatis, abhorrendæ potius, quam adsequendæ virtutis; quando hujusmodi inventa nihil aliud, quam ambitum, aut tædium rerum optime constitutarum, aut quæsitum improbitati præsidium præferrent. Sic orthodoxæ fidei hostes sub novitatis specie religionem adorti sunt; sic doctrinæ morum depravatores perspicuis rationi luminibus caliginem effuderunt; sic, ut de mea præsertim disciplina dicam, quicumque privatis plus æquo indulserunt adfectionibus, ut rem gratam facerent genti, familiæve suæ, vel sibi quoquo modo, ut putaverint, utilem, novas artes excogitarunt, non saluberrimas, quæ inquirentibus sponte occurrissent, sed quas dolus, fraus, odia invidiæ, cæteraque vitia decoras imagines, quibus obtegantur, undecumque quærentia ministrabant. Itaque contra divina oracula, qualia nobis Ecclesiæ proponit auctoritas, nulla instituenda novitas, ut pote in quibus irrefragabilis inest veritas numquam concutienda. Ubi humanæ sunt leges perspicue dictæ, ac communitati propositæ, duplex distinguendum est jureconsultorum, ac prudentium genus, quorum distincta sunt officia: alii enim legislatoris lateri adhærent, quasi a consiliis; istis autem licet meditari res novas populo utiliores, etiam contra leges, quæ si probentur, proferantur in publicum auctoritate Principis, veteribus legibus abrogatis, aut emendatis. Alii sunt privatorum causis dirimendis addicti; isti autem, ubi nova quædam inveniant, optare quidem intimo animi voto possunt, ut aliquando ab eo, ad quem spectat, intelligantur, ac comprobentur, numquam vero utilioris rei prætextu jura sanctissima semel constituta lædere, violare: tantum laudabile ipsis erit, in iis quæ jure publico definita non sunt, novum quidpiam adgredi, proponere, adserere, propugnare. Deinde bene inventorum esse

debet æquissimus usus, quo illud spectat, ut cum nova quædam utilia privato studio invenerimus, non statim eadem sine discrimine sequenda, non impudenter dixerim, sed nec paulo acrius, ac fidentius proponamus. Neque enim virum prudentem ita fervere, atque efferri animo oportet, ut trahere velit extemplo quasi per vim universos in sententiam suam, sed patienter expectare, donec primum inventor ipse non semel, sed iterum atque iterum in inventorum causis, adjunctis omnibus, & consecretariis meditetur, volvat, revolvatque singula, digerat, regeratque, ad trutinam undecumque exigat, & appetitionem cognitionis ita moderetur, ut in qua parte sit opus, cohibeat, vel relaxet, vel emendet; eaque ratione omnino perficiat: itidem expectare, donec paulatim, sensim agnita a cæteris veritas, qui amplius opera sui inventoris indigeat, ipsa per se (neque enim tanta vi caret) mentes alienas per certas quidem, sed leniores vias invadat. Incivile prorsus esset, ita in obsequium nostri, rerumque nostrarum trahere omnes, ut ab ipsis, quasi nihil videant, nobisque ducibus manuducendi sint, obedientiam extorquamus. Jam initio magna illorum pars gratiosa invenientibus præstare solet officia, admirando primum subtilitatem ingenii, deinde laudando, quod utiliter fuit inventum. Nonne vero vicissim ab inventore tantum reddendum officii jure, ac merito postulant, ut tempus sibi concedatur, quo nova accepta cum veteribus jamdiu mente repositis conferant, probent, & ipsi investigent, quæ exinde speranda sint commoda, quæve timenda pericula, quæ forte utut sedulum latere potuerint inventorem? Oblivio quoque illorum, quæ longo studio, & labore mens uniuscujusque quæsivit, carissime venditur; quorum propterea jacturam nemo facile patitur, nisi post diligentissimam subrogandarum rerum explorationem. Sensim tentanda res est, in multitudine præsertim studiosorum, juxta morem Romanorum veterum, qui, dum nova quæpiam lex roganda foret, & alia delenda, oratorum hinc suadentium, illinc dissuadentium graviora argumenta excipiebant, pendebant, ut, quod satius videretur, totus conveniens populus discerneret, atque sanciret. Hic evenisse puto, ut plures ingeniosissimi viri novarum rerum inventores intueri non potuerint, dum viverent, multos asseclas suæ doctrinæ, immo neque istam passim probari, quando tamen vita functi plures reliquerunt suæ sapientiæ sec-

tatores, magnam lapsu temporis celebritatem nominis nacti, quando initio non æmulationibus dicam, sed invidiæ contemptibus esse obnoxii debuerunt. Quotiescumque res caute, modesteque geratur, ego sane non dubito, quin & hominum animi quicumque, qui natura sua nova inventa deperere vehementissime, probaturi sint sedulam illam industriam; & prudentiores ipsi morem accuratæ investigationi gerant sine discrimine; ipsa denique universa Respublica utilio rem disciplinam in se facile inducens gratuletur & gaudeat; neque enim non undecumque optimum esse potest, ita versari generosum novarum rerum editorem in exercenda præstantissima ingenita facultate, ut eandem ab omni vitio ostendat immunem, in quo tota sita est germana, ac solida sapientia sagax nostrorum omnium decorum domina, ac moderatrix.

Præter inveniendi studium, illud insuper elaborandum est, ut præjudicia, quibus animus noster misere premitur, abjiciantur. Communis est, ac probatissima Philosophorum sententia, præcipuam causam, quare mens nostra cerebro deflectat a veritate, ad quam cæteroquin a natura dirigitur, eam esse, quod homines soleant primum concitare animum corporeis imaginibus ab exteriori sensu traductis, quibus quasi vi acerrima ille percussus concutitur primum, deinde turbatur, ac postremo tenetur ita, ut, cum locum aperuit præjudiciis magna, ac multiplici inductione phantasmatum, quibus morem facile gerat, tum purissima, & vere rationalia semina a Conditore Numine sibi altissime insita insuper habeat, paulatim etiam suffocet, & diuturno non usu ad interitum usque contundat. Miserabilis ista conditio in infantia primum incipit nos perquam gravissime obruere, quando animus totus corpore obvolutus, atque ita dixerim circumplicatus, sponte quidem multa, libere tamen nihil agit, nullam expeditam, & ad deliberandum idoneam sentit sibi facultatem inesse, iners omnino, nec vel tantisper aptus ad singularia edenda specimina, quibus a cæteris utut longe infra se positis animantibus secernatur. Neque ab his incommodis liberare se etiam potest in adolescentia, utpote quæ adhuc infirma sit, & non multo validior ad explorandos undecumque omnes densa circumfusos caligine phantasiæ meatus, singulaque detegenda illorum vitia, præsertim quod imaginum inde traductarum consuetudo multas numero, & ubicumque latissimas se-

mitas aperuit non facile moderandas, & congruis certis finibus concludendas. Eam ob rem ubi ventum fuerit ad virilem, eaque etiam proveciorem ætatem, conatus universi in id fere impendendi sunt, ut quod inordinate eousque admissum fuerit, corrigatur, vix superest, quo naturalium, & mentis propriarum facultatum usus tentetur rectus, & præjudiciis expers, in quo vera sita est sapientia; idque est, quod sincere fateri debuerunt viri doctissimi res nostras altius investigantes, scientiam plurimorum hominum in cerebri potius expurgatione consistere; tum vero etiam fieri in quibusdam rectarum notionum accessione, & inductione nobiliorem, atque majorem, quam sedulius in infirmiore ætate præjudiciis per sensus exteriores invehendis, aut præclusus omnino, aut, quoad fieri posset, coercitus aditus fuerit. Igitur ea est ineunda studiorum ratio, qua cum primum quisque valeat pro perspicaci ingenii facultate in vires humanæ mentis subtilissime etiam reflexo iudicio inquirat, tempus impendat in rerum optimarum imaginibus, non aliunde, quam ex mentis, a corporeis rebus divino plane instinctu abstractæ, immo excitandis, expoliendis, & exornandis; eatenus tantum utatur opera sensuum externorum, quatenus rationi serviant, nusquam vero ut inde creentur, aut eruantur species ut plurimum inanes, aut perniciosæ in animum transmittendæ, proindeque multum vacandum domesticæ solitudini, & secretæ meditationi rerum excelsarum, ubi primum divina eloquia investiganda, atque his cohærentes definitiones Ecclesiæ; quibus adjiciantur volumina prudentiorum, quibus ingentæ æquissimæ naturæ rationalis præceptiones belle adjuvari possint, ac confirmari, non neglectis in hac re confabulationibus eruditorum, quæ mirum in modum studiosorum provehant incrementa.

Ad seponenda præjudicia, & ad progrediendum, præjudiciis sepositis, in canonum sapientia, necessaria quam maxime est Philosophia, bonarum artium universalium parens, &ATRIX; illam dico philosophiam, quæ duplex officium præstat: primum, quod scientiæ est, in ponendis principiis generalibus, & ex eisdem derivandis recto tramite, ac sine fallacia consecrariis; alterum, quod est prudentiæ, in contemplandis hominum moribus, immo & morum eorundem causis, singula istis accommodando, quæ præstantiora sunt, & utiliora. Quid argumentis utar, ubi evidenter

id docuit constans temporum experientia? Revera quibus sæculis jureconsulti eximii floruerunt, ii erant in eo studiorum genere versatissimi, inter cæteros Romani, qui non primum ad legum disciplinam accedebant, quam in Stoicorum fere palestra diu meruissent, unde passim Stoicorum dogmata in eorum responsis adparent; & Plato Philosophorum numero plurimorum Antesignanus elegantissime de legibus, earumdem usu disseruit, paucis exceptis, quæ attingere recte non potuit ex eo, quod divinorum oraculorum scientiam compertam non habuerit, potissimum a libris Mosaicis hauriendam. Quidquid enim & Cicero legum studia ita cum studiis Philosophiæ conjunxit, ut ignores, an severior Philosophus fuerit, an Jureconsultus? Quod si de sacra jurisprudentia sermo sit, sufficit respicere ad prisca Ecclesiæ sæcula tanta Sanctorum Patrum prudentia ornata, quibus Patres iidem in Philosophiæ studia gravissime incumbebant, inter cæteros Augustinus Platoni, Hieronymus Tullio addictissimi, & semper cum laude memorandus Basilius Magnus, qui passim in suis operibus universis Æthicorum omnium facile princeps mihi visus perpetuo fuit. Quamquam enim verissimum sit divina oracula, & ecclesiasticas traditiones, ac præcepta solo naturalis rationis lumine attingit non posse; ita tamen, instituyente Deo auctore & naturæ, & luminum prodierunt, ut cum proponatur, paratum philosophum inveniant ad excipiendum, meditandum in iis, & mirum in modum progrediendum: nec defuerunt, qui scriberent, Christi Evangelium in ea parte, qua mores hominum diriguntur, sicut & Evangelium explicantes Apostolorum Epistolas, nihil fere aliud, quam solidioris Philosophiæ præcepta elegantissime tradita continere; unde scimus, Apostolicis fere temporibus tot sapientissimos philosophiæ cultores statim Christianam fidem complexos fuisse, & Ecclesiarum utilitatibus belle consuluisse, quales inter plurimos memorari possunt Dionysius Areopagita, Athenagoras, Aristides, & quotquot apologias elegantissimas pro Ecclesia adversus Gentes scripserunt. E contrario ubi cessatum est a Philosophiæ studiis, juris scientiam languere, immo interire penitus debuisse, obscurorum sæculorum historia docet; & quamquam restaurari deinde cœperit juris doctrina, dolemus tamen, non potuisse ad pristinum nitorem adhuc prorsus adduci, quia pauci admodum ex nostris in Philosophia elaborant, aut per-

functoriam operam collocant, præcipiti gradu convolantes ad honores, & munera post indutam quamdam jureconsultorum larvam; qua certas formulas in judiciis canant, certa legum fragmenta commemorant, severiores Philosophiæ studia quasi junioribus adolescentibus relinquenda seponant. Hinc de principiis generalibus jaciendis, firmandisque parum solliciti sunt; hinc in deducendis consecrariis minus æqui, hinc, prout quisque adfectus est, arbitrantur, qui ignorant & rerum causas, & quæ ex causis necessario fluunt, & modos eorum, quæ ex causis derivare necesse sit. Observo tamen in hac re, usum Philosophiæ in scientia juris singularem esse oportere. Nimirum in cæteris disciplinis humanis facile quisque privato studio certa generatim principia veluti axiomata ponere primo loco potuit, ex quibus deinde quæcumque consecraria penderent, ea sine difficultate reciperet, quasi duplex opera collocanda sit, prima in principiis ponendis, altera in consecrariis deducendis; non ita in legum doctrina, quia leges non ex privato uniuscujusque spiritu procreantur, sed ex spiritu universitatis, illorumve, qui universitati præsent. Hanc ob rem triplex ab Jureconsulto impendenda est opera, ac primum speciales legum definitiones diligenter investigandæ, a quibus nunquam recedatur; deinde ex singulis definitionibus generalia principia deducenda; quibus effectivis postrema quis incipiat res per causas agnoscere, & quodammodo innuens philosophiam ipsam legumlatorum cæteris necdum definitis negotiis easdem causas, seu principia accommodare.

Sed iterum hoc in loco duplex distinguendum est Jureconsultorum genus, quorum alii lateri Legumlatorum adhærent, & leges humanas regunt, aut confirmando, aut, ubi opus sit, immutando; alii sub potestate legum munus exercent, privatis civium negotiis consulentes. Et quidem quod leges condere potissimum auctoritatis sit, nemo inficias iverit, facultatem condendi facultati interpretandi longe dignitate præcellere. Quoties vero non de præstantia sermo sit, sed de rei gravitate, illudque in controversiam veniat, an eum Jureconsultum, qui rogandas, abolendasve leges consulat, juris peritia præstare oporteat, mero legum Interpreti, plurimum dubitarem, ob gravissimam, quæ in utroque officio inest, difficultatem. Pauca respectu utriusque attingam, ut aperiã quid mea sit de amobus opinio, una etiam servandas regulas fidenter exhibeam.

Ut primum de sapientia illius loquar, qui legislatoris lateri adhæret jurisprudentiam professurus, dicam, ipsum quodammodo legislatorem agere, dum nihil aliud ipsi, quam auctoritas deest. Porro si deceret honestum virum divinis humana comparare, dicere possem, tantum fere distare videri sapientiam legumlatoris a sapientia Interpretis, quantum a sapientia hominum distat sapientia Dei; quando certum est, leges ipsas naturales nonnisi a Divina altissima mente proficisci, & statui potuisse, illarum autem interpretationem etiam hominibus fuisse a Deo concessam; hinc autem Principes in suis adjiciendis legibus, & Jureconsultos lateri adhærentes a consiliis legis edendæ causa constitutos imitari quodammodo & sequi Deum naturalium præceptorum auctorem, inferioribus relictæ earumdem explicandarum facultate: quasi lex gerendorum sit fundamentorum & ratio, interpretatio vero legis sit rerum bene positarum dimanatio in varias partitiones ex ordine distributas; illa doctrinæ, ista artis opificium, proptereaque tantum illa præstans isti, quantum arti doctrina. Verum absint a me minus æquæ comparationes; atque intra rerum humanarum terminos, quando de humana potestate loquor, mea potius coereatur oratio. Arbitror ego, neminem posse inficiari, quod de lege apud omnes gentes traditum est; nimirum eam appellari virorum prudentum consultum; hinc autem fit, ut, si unius etiam prudentis esse interpretatio possit, editio sane legis nonnisi esse queat prudentium plurimorum; editoribus autem prudentibus illud laboris imminet, ut universos populi mores, sive qui in usu sunt, sive qui futuri creduntur, investigent, exempla aliarum gentium simili jure viventium conferant, temporibusque, ac locis accommodent, verbo dixerim, rerum, causarumque doctrina sint præditi generali. Quis deinde explicabit curam, ac sollicitudinem plane singularem in perstringenda sententia, quæ facile deinceps singulis emergentibus factorum speciebus conveniat, in adjiciendis, ubi opus sit, rationum momentis, quæ intimam novi juris sententiam clarius, evidentiusque demonstrant, vel in ipsa verborum formula describenda, ut nihil obscurum, nihil anceps, & involutum sit, nihil obnoxium tergiversationibus tabularum? Quoties deinde devenio ad considerandum munus Interpretum, qui aut contractas, aut subobscuras legum formulas seu latius extendunt, seu clarius explicant; intueor, non illos tan-

tum de verborum cortice, ac sono sollicitos esse debere, sed & intimam legislatoris sententiam adsequi, eandemque variis adjunctis emergentibus accommodare. Ingenita verborum significatio accurate est consideranda, neque ea potissimum, quæ sit vulgaris, sed qualis & legis conditæ tempore haberetur, & in usu esset apud eum, qui scripsit, apud eos etiam, ad quos scriptura dirigeretur. Hinc pensandæ temporum, causarum, locorumque ut plurimum dissimiles rationes; & in hoc eo gravior impendendus est labor, quo aut magis dissitæ urbes sunt, aut magis remotæ ætates, quibus lex ipsa prodiit, aut magis variæ publici regiminis formæ, quæ singulis fere sæculis immutantur. Præterea cum generalia legum præcepta sint, nec singulos exprimere casus valeant, pene divinum oportet esse eum, qui auctoris sententiam modo ad id, quod incidit, proroget, modo certis coërceat finibus, quod idem est, ac reconditam, atque in alieno cerebro latentem philosophiam rimari, investigare, ingeniumque nostrum ita formare disciplina, ac si in nobis viveret, in nobis cogitaret, in nobis defineret legislator ipse, cuius cæteroquin indolis, consiliique nullum aliud indicium superest, quam tenue quoddam adparens in lege scripta monumentum, quasi ex antiquo humi olim impresso vestigio pedis quisquam auguraretur traseuntis hominis staturam, formam, ipsam etiam motus vel celeritatem, vel tarditatem. Plurimum semper habet facti, & quidem alieni & vetusti ininterpretatio, quæ tota pendet ex auctoris legis sententia, cujus proinde consilium tum demum indubitate, & certo prodiret, cum apud nos idem auctor maneret, quasi immensus, immortalis, a sera etiam posteritate, quocumque in loco, a peregrinis quoque, ac barbaris interrogandus.

Itaque liquet, Jureconsultorum omnium studium tale esse debere, ut & certa ponant philosophiæ principia in semetipsis, & alienam philosophiam minime ignorent; deinde singula singulis prudenter accommodent; & quamquam id commune sit utriusque juris disciplinæ, observandum tamen maxime est in disciplina canonum admodum varia, sive respicias ætates longas, sive circumspicias Provincias longe, lateque diffusas. Quæ si passim observata fuissent, & observarentur, facile esset universos homines conciliare, & in unam sententiam ut plurimum adducere in quæstionibus juris enodandis, quod potissimum eve-

niret in legibus ecclesiasticis ob unitatem Ecclesiæ, quæ si in certis disciplinæ capitibus quamdam habet varietatem, in principiis tamen sibimet ubique eadem constat, quod eodem spiritu semper ducta fuerit, & ubique dirigatur. At enim vero hanc animorum consensionem plurimi quidam optant, pauci eam aliquando futuram sperant; quidem perpendunt, quod in cæteris animantibus natura constituit ita, ut quæcumque in eadem specie continentur, inter se omnino similia sint, nec invicem motu, gestis, affectionibus distinguantur, unde qui unum adpexerit, cætera conspexisse videatur; id minime contingere in hominibus, quos morum, opinionumque varietas adeo torquere solet, ac flectere, ut omnes non sint omnium similes animis, quemadmodum neque vultu, vix unusquisque sit similis sibi, quandoque etiam pro temporum, & adjunctorum ratione a se dissimilis agnoscatur, consentire visi fuerunt Philosophi veteres, qui ad hunc obtutum quadam plane admiratione, Aristoteles, Plato, & Ptolomæus, & Varro, corripiebantur. Ex his autem plurimi id tribuendum putarunt varietati aeris & cæli, sub quo homines late diffusi vitam traducunt; quamobrem Livius libr. 45. ajebat, Gentes alias iracundas, alias audaces, quasdam timidas, Athenienses celeres extitisse, & supra vires audaces ad conandum, Lacedæmones cunctatores: totam Asiæ regionem inaniora parere ingenia, Latinorum timidiorum sermonem esse; addiderunt aliqui ex recentioribus, glaciales populos esse pronos ad arma, temperatas regiones servire legibus, torridas autem esse fanaticas: eo amplius quidam progressus est, ut traderet, non alia de causa penes priscos Romanos emersisse quotidianas fere intestinas seditiones, quam quia septem urbis collibus interjectus aer heic tenuior esset, illic crassior, proptereaque origo diversarum affectionum. Ab horum opinione non longe abiverunt, qui tradidere, nonnihil etiam in opinionum varietatem derivari ex diversitate rerum, quibus homines nutriuntur. Quicumque isti sint, fidenter admodum dictitarunt, regimen ipsum populorum, ac leges, educationes liberorum, jura quæcumque, seu civilia, seu criminalia, seu œconomica, præmiorum tributiones; uno verbo, negotia universa cæli, solique feracis qualitatibus attemperari oportere. Plane si hæc vera forent, desperata res esset uni animorum in eadem sententiam, utpote quam impediret causarum physicarum necessitas, non dissimilis fato, cui imperium in voluntatem, mentesque hominum æthnici tradiderunt. Apage a

Christianis viris hujus generis argumenta, quibus judicantur homines similes plantis, quas omnes non fert omnis tellus; præsertim quod sciamus, homines utut sub eodem cælo natos, in eodem solo altos, dixerim amplius in eadem familia educatos variis animorum motibus quasi fluctibus distrahi, & invicem repugnare, cujus rei, vel unum argumentum suppeditat Plutarchus in vita Solonis, referens, Athenienses in una æquali non collibus distincta urbe ita fuisse divisos, ut alii popularem statum peterent, alii oligarchiam, alii mediam inter utramque conditionem. Præcipue ad veritatem accesserunt, qui ex moralibus potius, quam ex physicis causis discrimina promentes rati sunt, in humanos mores, opinandique rationes publici regiminis rationem influere; prout illud aut durum est, aut dulce, aut bellicis ferrox, aut pacis artibus mite, aut calamitate pressum, aut opibus abundans; aut denique modum finitimorum populorum, quibus cohæremus, ut fortes sint qui strenuos, imbecilles qui infirmos finitimos habeant. Clarius dicam, morum vices, & varietatem opinionum ex legibus, & legum philosophia, quæ vigent in unaquaque provincia tanquam regiminis fundamenta, proficisci; quamquam enim verum sit, leges, & legum principio ex placitis, seu opinionibus hominum nasci, nihil tamen prohibet, quominus opiniones, & placita ex variis legibus, variisque legum principiis suboriantur, mutua quadam constituta causæ, effectusque vice, veluti cum dicimus æque luxum ex commerciis, ac commercia e luxu, æque nivem ex frigore, ac frigus e nivibus nasci. En causam, quare populos repente de bellicis in molles abivisse aliquando inspiamus, quando novæ leges impositæ ipsis fuerunt, ludorum ex. gr. causa, ac chorearum. En causam, quare Angulus, quare Gallus, quare Hispanus ingenitas in Patria contractas qualitates perpetuo etiam mutato cælo retineat. En causam, quare cum primum universus fere orbis Romanis legibus paruit, una videbatur sententia singulorum, quod & adnotabat Prudentius ita scribens:

*Jus fecit commune pares, & nomine eodem
Nexuit, & dominos fraterna in vincula rededit.
Vivitur omnigenis in partibus, ac si
Cives congenitos concludat mentibus unis
Urbs patria, atqui omnes lare conciliemur avito.*

Idipsum oculis nostris hodie intuemur in conspectu gentis illius Deo maxime invisæ; Judeorum dico, quæ, quamvis per totum

fere orbem sit longe, lateque diffusa, sibi ubique similis est, propterea quod ubique tenax est legum fundamentalium, quas semel eorum magistri posuerunt. Igitur si sperari hominum unitas, atque animorum consensio potest, ea vel maxime fiducia habebitur in doctrina Juris Ecclesiastici, quæ ubique certa semper habuit, habetque principia, ad quæ si respiciant studiosi, facile invicem sine dissensione convenient. Neque vero cum unitatem dico, de ea unitate loquor, qua eadem disciplina in singulis rebus ad unam usque ubicumque servetur. Hæc esset unitas scientiæ, cujus natura est perpetua, & constans; non unitas prudentiæ, qualis est sapientia juris; quæ debet esse personis, temporibus, locis, & adjunctis universis congrua. Loquor de unitate principiorum, veluti fundamentalium, quibus singula etiam diversi generis innituntur; non enim repugnat, ex isdem principiis salva unitate deducere varia juxta modos, quibus principia ipsa rebus oporteat accommodari; eadem fere ratione, qua paterfamilias accuratus, & prudens aliter familiæ consulit ætate, aliter hyeme, aliter conjugi, aliter liberis, & aliter servis, considerata etiam æquabiliter inter istos ætate, indole, & qualitatibus universis, sine nota inconstantia, & regiminis fluctuantis.

Superis immortalibus grates sint, quod in ea tempora inciderimus, quibus ob eximium cultum bonarum artium universalium id sperari facile potest: hodie enim jam assueverunt homines ab ipsa adolescentia addiscendi causa non confugere ad turbatissimos Jureconsultorum rivos, sed ad purissimos fontes jurisprudentiæ, penes quos dum vulgaribus præjudiciis abluuntur, integerrimis solidæ doctrinæ dogmatibus imbuuntur. Profecto si non ea esset vetustissima apud homines consuetudo, qua conqueri omnes solent de suorum temporum fato, laudantes antiqua, recentia semper condolentes, ex eo perfecta; quod nobis & bona malis, & bonis mala mixta contingant, veterum autem, quo bonorum suavior est recordatio, eo malorum sit facilior oblivio; e contrario præsentia bona vix titillent, non expleant animi sensum, quando mala præsentia gravissime agunt, & cruciant; vehementer ego non indignari non possem adversus queribundas, & stomachi plenas voces illorum, qui nostram hodiernam ætatem deplorant, quasi nulla adeo tristis ætas inter varias sæculorum revolutiones extiterit; minime cogitantes, non ferrea dicam, aut plumbea, uti loquuntur, sed & aurea ipsa tempestate palam effusas simile querimonias a clarissimo omnium oratore, qui præsentibus tunc in-

commodis tangebantur, cum clamaret: Oh tempora! oh mores! Qua in re sufficeret intueri magna literarum incrementa, quæ hodie, præsertim autem in Academia nostra (id mihi dicere liceat sine invidia cæterarum, quibus suus honor est, & decus præclarum) experimur, ita ut singulis annis lætari inde quam maxime possimus, una etiam florenti Regno vehementissime gratulari, quamquam nos summopere commoveri minime sentiamus ob eam causam, quia frequentissima sunt, dixerim etiam quotidiana, atque vulgaria. Si enim eo tempore, quo jampridem instauratum munifica Regum nostrorum providentia fuit vetustum Taurinense Athenæum, singularia quædam ad promovendum rei literariæ cultum prodire debuerunt sapientia, ac studio virorum ad tradendas ibidem liberales quascumque disciplinas selectorum; hodie sane, dum fruimur jamdiu bene positis, firmatis, auctisque præsiidiis, debuerunt esse multo majora. Postulabat id præprimis Sapientissimi Regis incrementum, sicuti cæterarum rerum, quæ ad populi felicitatem conferunt, ita & doctrinarum universarum enixe intenta voluntas, cui obsequi religio semper fuit. Deinde id postulabat bona olim concitata spes in Republica, quæ ex faustissimis actis auspiciis nobiliora in posterum sibi futura pollicebatur, quam frustrari instar piaculi fuisset. Hinc autem sperare facile possumus, diuturnum hunc rerum statum extitutum, & nunc illud posse contingere, quod nunquam fere bono literarum contigit. Miranda plana res est, & pene incredibilis, cultum bonarum artium inter varias hominum ætates, nec quandoque perfici undecumque potuisse, aut si forte ad certum perfectionis gradum devenirent, non in eo homines delictum sibi constituisse firmum, quod tenacitate quadam custodirent, nunquam, aut tardius, & tunc non nisi fato quodam, & injuria temporum impellente dimittendum. Aureum illud Augusti sæculum, quod cum tanta laude in ore omnium circumfertur, ac magnifice prædicatur, veluti unicum albo, ita dixerim, lapillo consignatum est, nec integrum esse potuit, & brevium lustrorum potius, quam sæculi nomine donaretur; neque per varias, & longas deinde fluentes ætates restaurari aliquando potuit, nec nisi post quinque supra decem sæcula spes quædam bonis adfulsit, futurum, ut renovaretur. Ac cum primum ducentis ab hinc annis virorum egregiorum ad magna conantium studia prodierunt, Galileo Physicas, Cavalierio, Clepero, & Davide Gregorio Mathematicas, Aquapendente, & Harveo, Medicas, Melchiore Cano Theologicas disciplinas elegantissime instauran-

tibus ; atque , ut de scientia nostra dicam , hanc exornantibus in rebus publicis Hugone Grotio , in Jure Quiritium Duareno , Menino , & duobus illis Fabro Senaturn nostrorum , & Cujacio Academiae nostrae luminibus , in Jure Pontificio Antonio Augustino ; & Contio , & in omnibus aequè eruditissimo Joanne Meursio , ut cæteros omittam , statim nescio quo fato elevatae sunt ab imis veluti paludibus crassae nebulae , quibus pristina caligine omnia circumfuderentur. Iterum autem hodie spes affulget bona , qua res literaria ad magnum decus assurgat , suoque splendore illustretur. Faxit Deus , ut omnia ex voto cedant , & bonarum artium cultus auctus in dies , redditusque elegantior firmis conditionibus perseveret.

Quod si identidem audimus quosdam otiosos homines jarientes querelas assiduas de hodierna studiorum ratione , quod , licet , & multo plures numero sint , qui Jurisprudentiae vacent ; & multo impensior opera , qua olim fuerit , in ejus disciplinae studia conferatur , vix tamen adpareat major quaedam utilitas , quam sentiat Respublica , quasi olim aequè atque hodie finis litibus imponeretur , & jurgia conquiescerent ; una mecum considerent prudentes homines , res omnes optimas inter homines positas , quemadmodum non statim , sed sensim adolescunt , ac perficiuntur , ita tale in dies accipere incrementum , ut vix quale istud sit , dignosci , ac perspicere valeat. Ecquis , ut exempla proferam rerum tristissimarum , adeo acri , & acuta oculorum acie pollet , ut sentiat , quantum crescant singulis horis agrorum sata , aut singulis diebus tenelli pueri adolecant ? Neque illa colono assueto , neque isti assuetæ nutrici crescere videntur , neque alias post longum tempus crevisse deprehenduntur , quam quum memoria præteriti temporis aut vix erumpentia olim semina cum flava messe , aut cum deserto viro balbutientem quondam infantulum conferat. Atque hæc quidem facile unusquisque intelligit in rebus illis , quæ brevi , scilicet quatuor aut mensium , aut lustrorum intercapedine absolvuntur , difficilius in iis , quæ tardiozem adsequuntur maturitatem , qualia sunt Jurisprudentiae studia , quæ nemo ignorat , progredi adeo sensim & sine sensu , ut vel longævus homo , qui ab infantia eorum initia viderit , necdum absoluta numeris omnibus ingravescente ætate intueatur. Circumstant enim illam , sicut & bonas artes cæteras , tot , tantaque impedimenta , tot inferuntur undecumque moræ , ut non nisi per industres plurium ætates vinci tandem aliquando possint , ac superari. Quæ cum ita sint , nihil mirum cuiquam

videbitur, si quotidiana doctrinæ nostræ incrementa vix cuique adpareant, & plurimos, præcipue minus expertes, fallant; neque enim unius, aut alterius anni, sed sola integri sane sæculi cum altero comparatione id intelligi commode potest. Nunc, amabo, illos, nostrum hoc sæculum cum alio conferant; & quando obscurum vetus, & incultum, nostrum clarissimum, & prope aureum sine invidia dicimus, quando olim Rempublicam procacibus rabulis fuisse inquinatam, nunc abundare meris jureconsultis agnoscimus; quando horret animus, aut saltem tædio afficitur in conspectu barbariei, & vitiorum scriptorum veterum, quorum paginas piperum venditoribus relinquimus, lætatur autem, & exultat in elegantissimis recentiorum institutionibus meditandis; tum probe intelligent, quid, & quantum disciplinis nostris accesserit, & fitebuntur, nos eo ætatis pervenisse, quo non de erumpentibus virtutis seminibus gratulari possimus, sed flavas jam, ita dixerim, segetes colligamus, eo etiam jucundius, quo frequentius, & magis in dies bonis jurisperitis boni succrescant, & constans, & diuturna beatitas temporis perseveret.

Cæterum non adeo mihi blandior, ut putem, malignis hominibus ora in universum esse obstruenda. Sæpè sunt, qui nodum in scyrpo quærunt, vitia detegunt, ac decantant, ubi non inveniunt, fingunt inesse; adeo remoti sunt a laudandis cujuscumque etiam accuratoris conatibus. Immo & quanto communior, tanto miserabilior est vulgaris illa affectio hominum, qua ita fere corripiuntur, ut aliena vitia detegenti, atque carpenti facile, & prona animi consensione credant, virtutes vero alienas, resque optime gestas enarranti fidem non præstent, aut parcius judicent, notantes modo minus rectum agentis finem, modo rem non undecumque perfectam, modo curiosa investigatione maculam etiam in sole reperiant, ad laudes minuendas facile parati, vix patientes sine ægritudine præmia viro utcumque, & apprime probato conferri. Ista tamen est improborum hominum indoles, de qua corrigenda uti nulla spes est, ita nec solliciti esse debemus, dummodo viris prudentibus, & honestis adhæreamus, quorum alia est cogitandi ratio, ac judicandi. Neque enim æquissimus quicumque rerum, causarumque æstimator putaverit, eam esse universorum hominum affectionem, nisi demus eum, qui fingat, aut detractoribus potius adhibendam esse fidem, quam laudatoribus, aut talem nos a natura indolem fuisse sortitos, qua ad nocendum magis, quam ad benefaciendum collineemus. Primum non sine con-

tradictione quadam dici potest, quo carpenti magis, quam laudanti credamus; ex eo enim ipso, quo carpenti homines facilius credere soleant, colligere oportet, carpentem ipsum facilius ad carpendum moveri, quam ad laudandum; alias autem fides præcipiti consilio adhiberi non debet illi, qui facilis ad dicendum sit, & semota probabili quacumque causa proclivis. Immo cum detractores alienæ famæ movere ut plurimum soleat aut acerba, & circumsepta aculeis longius, quam convenit, digressa iracundia, aut occasionum quarumcumque auceps antiquum intime serpens odium, aut ægritudo usque ad livorem fervens invidentiæ, aut freni impatiens loquendi lascivia, raro autem boni publici zelus æquus, gravem semper suspicionem de persona accusatoris suboriri necesse est, cui morem gerere sine maturiore deliberatione, & adjunctorum severa discussione prudentissimus quisque non posset. E converso, vel ipsa consueta sobrietas hominum, & contentia in laudando, præconum integritatem sinceram facit, in quo non aliud extimescendum foret, quam adulationis vitium, quod paucos tenet, & quidem erga eos, qui sunt numero pauciores. Alterum, quo fingamus, malignam nos a natura idolem contraxisse, gravissimam injuriam non longe dissitam a blasphemiam infert in Deum indolis ejusdem nostræ ad sui similitudinem conditorem.

Multa paucis mihi videor complexus, ad rem tamen universa, quibus tandem ad propositum meum proxime accederem. Initio ajebam, difficilia, & maxime intricata esse studia disciplinæ Juris Ecclesiastici ob varia jurisprudentiæ adjuncta variis ætatibus accedentia, præsertim autem ob turbatas collectiones canonum, ob intricatas, & perplexas Interpretum methodos, ac traditiones. Expendi subinde difficultatum causas, quas partim in temporum injurias contuli, partim in cessationem disputationum, partim in mores derimendarum, emergentium quæstionum ex usu potius, aut ex placitis Pragmaticorum, quam ex canonum sanctionibus, aut ex generalibus canonum principiis, ad quæ singula juxta solidas Philosophiæ leges exigenterentur, partim in divisionem jurisprudentiæ sacræ a Theologica facultate, & in novum junctum fœdus cum civili disciplina non germana, sed quali viri necdum satis in barbarie temporum eruditi utebantur, partim in accessionem rerum novarum, quæ utramque prudentiam, uti ampliorem, ita salebrosiorem reddere debuerunt. Post hæc consilium illorum veluti optimum laudavi, qui conarentur in sanctissimi juris studia recta ratione instauranda, novarum, ubi opus sit, adjectione idearum

ac methodorum, quæ proficua esse in his adjunctis maxime potest, dummodo prudentia, sapientiaque regatur, item sepositione præjudiciorum, quæ animum forte obruant, inductione severioris philosophiæ, qua certa principia stabiliantur, & qua ex principiis eisdem recte fluant illationes, & consecutaria; observatione adjunctorum in exercendo jureconsulti officio, seu qua in parte jureconsultus privatorum causis dirimendis additus leges sit interpretaturus, seu qua in parte novis ferendis legibus, ac veteribus abrogandis consilium præbere possit Ecclesiarum Rectoribus; hinc autem confidebam in primis fore, ut leniora sint studia, deinde etiam fore, ut unitas animorum sit, atque sententiarum apud studiosos ipsos, ex quo ea utilitas in rempublicam, & cives emergat, ut toto actus suos unusquisque regere valeat, formare, atque componere. Denique lætatus sum, nos incidisse in ea tempora omni doctrinarum genere exulta, atque præclara, quibus hæc commode sine formidine impleantur ab eo, qui prudentium iudicio, ac comprobatione contentus sit, rudis autem, & imperiti vulgi dicteria temnat, aut insuper habeat. Ecquidem ego cum jampridem navaverim operam in expurgando canonum codice, qui Gratianum auctorem habet, jam tum illud in animo versabam, ut in ea re peragenda, atque impendendo labore viam mihi commodiorem ad Doctrinam Juris Ecclesiastici tutius attingendam, adsequendamque explanarem. Inde vero eo opere absoluto, dum illud typis ederem, accessi ad Gregorii IX. Decretales palam & publice interpretandas pro gravissimo munere, quo Regia munificentia fungor: illa autem omnia illico animo revolvebam, unde Juris Ecclesiastici præcepta pro modulo meo ita digererem, ut plana auditoribus fierent, & in certam perspicuam methodum, ac formam redigerentur. Ecquidem non investigare non potui Glossographorum, Interpretum, ac Pragmaticorum vulgaria placita, & ordines digestorum. Sed, ut veterum candide fatear, mihi non placuit plurimorum methodus; quorumdam autem, quæ placere potuisset, non visa est omnes, aut saltem magis utiles ecclesiasticæ disciplinæ partes continere, immo nec visa est Academiae nostræ institutionibus, ac moribus accommodata. Posita fuit Regio jure lucubrationibus meis quadriennii meta, intra quam adolescentibus jam per annum in primis Juris Ecclesiastici institutionibus eruditis, quinque Decretalium libros explicarem; unde in quatuor partes Commentaria mea tribuenda opportune videbantur. Si ordinem librorum, titulorumque in singulis libris dispositorum secu-

turus essem, intuebar materiem ita digestam, ut vix una notio alteri cohæreret; cohæsissent autem invicem plures, quæ disjunctæ in illa collectione fuerunt, præterquamquod multa occurrebant identidem, quæ Juris Civilis Interpretes sibi potius vindicant, a quibus mihi supersedendum erat, ne aut alienam segetem ingrederer, aut a negotiis ecclesiasticis forte longius, quam par esset, abirem, aut certe valde distraherer. Hinc inivi consilium, ut quatuor concinnarem tractationes, primo quidem obtutu singulares, revera tamen continentes, si non universam undecumque exhibitam ecclesiasticam disciplinam, utiliores sane, præstantiores, ac præcipuas ejusdem disciplinæ partes. Primam tractationem inscripsi de potioribus Ecclesiæ dignitatibus, & officiis, in qua cum multa de potestate ecclesiasticarum dignitatum una congererem, tum visus mihi sum tradere potuisse primi, & secundi Decretalium libri interpretationem. Secundam inscripsi de Beneficiis Ecclesiasticis, in qua magna pars expenditur illorum, quæ in libro tertio Decretalium exhibentur. Tertiam inscripsi de conjugiorum juribus, ut libro quarto Decretalium, qui totus in hoc argumento versatur, congrueret. Postrema Commentaria continet in librum quintum Decretalium, ubi de criminalibus, & reis criminum agitur. Identidem autem plures Gregorianos titulos modo ad unius, modo ad alterius libri interpretationem transtuli, prout magis expedire, aut congruere dignoscebam. Plane curavi in omnibus, ut perspicua methodus esset, studui etiam brevitati; uno verbo, præceptiones meas, ut adolescentibus in meam fidem receptis utiliores essent, accommodavi. Singularum tractationum ordinem facile unusquisque intuebitur.

Sunt hæc generalia methodum exhibentia, quam ineundam putavi. Specialiter autem in primis fateor, me in quæstionibus, quæ pasim occurrunt, dirimendis abstinuisse a laudandis Interpretum nominibus; sive quod alias mei isti codices in magnam molem crevissent, exemplo illorum, qui a Pragmaticis edi solent; quique, si auctorum laudatorum nominibus, & sententiis exuerentur, in tenues libellos evaderent; sive quod vix tuto quæri suffragia scriptorum possint, quando scriptores scriptoribus adversantur, & facile cuique sit, opinionis suæ patronos invenire, immo & in utramque partem adferre; sive denique quod scriptores numero plurimi nihil aliud, quam aliena ediderint, id est, recentiores vetustiorum sententias in sua scripta sine delectu, ac sine matura deliberatione traduxerint. Tantum identidem laudavi quosdam Interpretes,

sed tum demum, cum aut ii erant adducendi tanquam testes receptæ in foro disciplinæ, aut cum alicui videri potuissem quædam veluti nova, & a me inventa producere, quando tamen fuerunt a quibusdam jamdiu inventa; ne ego, quod alienum est, dissimulando veterum nomina, mihi quodammodo vindicarem. Potius incumbendum putavi in jus scriptum, qua in re latius vagari volui, quam ferrent Gregorianæ Decretales epistolæ, cum quibus & vetustiora, & recentiora, ipsa etiam Tridentina decreta conjunxi, ut disciplinam traderem, & quæ olim viguit, & quæ hodie viget. Ex jure scripto, etiam qua in parte ageretur de specialibus controversiis auctoritate legumlatorum definitis, ut elicerem generales juris rationes, & causas, conatus sum; quasi triplex mea cura fuerit, id est, primum, ut intuerer, quid in multis constitutum sit ecclesiastica potestate; deinde, ut ex istis generalia principia, quæ intime in unoquoque laterent, aperirem; postremo, ut ex eisdem generalibus principiis cum facilius intelligerem res ipsas definitas, tum etiam commodius ad res necdum definitas definiendas accederem. Censui, id opus esse philosophiæ, atque prudentiæ, eamque ob rem identidem, prout proposita materies postularet, revolve intimiora rationalis facultatis sensa, identidem etiam observavi, quid prudentia suaserit, sagax humanorum actuum moderatrix. Hinc passim vel ipsis legibus usus sum, non tam ad utendum auctoritate definientium, quam ad demonstrandum, eos, qui leges illas condiderunt, sapientia potius, quam potestate fuisse ad definiendum adductos. Duplicis sane generis hac in re distinguenda sunt argumenta, in quibus ecclesiasticæ leges versantur. Alia enim sunt, quæ facile ex certis principiis, & generalibus deducuntur, immo etiam tum, cum definita necdum essent, jam in positivis principiis continebantur, quæque facile etiam privatus Interpret principiorum gnarus definivisset. In hoc argumentorum genere ajo, me ideo usum identidem auctoritate legum, non quasi necessario, sed ut clarius de veritate liqueret; proptereaquod etiam identidem, ubi apposite laudari juris monumenta potuissent, a laudandis illis abstinui, præsertim quoties consecraria perspicue deducuntur, aut ipsa per se perspicua sunt: neque enim mihi placet tanta legum laudandarum farrago, quæ legulejum decere potest, non jureconsultum. Alia sunt argumenta, quæ non aliter, quam legis auctoritate definiiri possunt, ea nimirum, quæ si ex parte consideres, probari, si ex alia parte perpendas, minus probari æque belle possent; aut etiam ea, quæ in individuo colloca-

ta non sunt, sed ex facto hominis certum modum, aut mensuram recipiendam expectant. Exemplis rem claram faciam. Proponebatur quæstio, an appellans a sententia Episcopi ad Metropolitanum in una causa, teneatur coram Episcopo in alia causa respondere. Qui eum teneri arbitrabantur, innitebantur eo probato, receptoque principio, quod suadet, Archiepiscopi jurisdictionem in primo judicio locum non habere. Qui eum obligatione liberabant, innitebantur altero æque probato, receptoque principio, quod suadet, neminem cogi respondere coram suspecto iudice, qualis in ea specie videbatur Episcopus, qui damnaverat appellantem. Perennis disputatio fuisset, si dirimenda privatorum Interpretum judiciis relicta foret. Opus heic fuit definitione publica, qualis habetur in cap. 24. de appellatione. Et quicumque in derimendis hujus generis controversiis versatur, quoniam utraque pars sua habet non contraria, sed diversa fundamenta, auctoritate legum, ubi præsto esse possit, utatur oportet. Item proponebatur quæstio, quot dies concedendi essent damnato ad appellandum, ne interea executionem sententiæ patiatur. Generale quidem principium demonstrari posset, quo statueretur, damnatum neque nimis morosum esse debere, neque ob brevissimas temporis angustias esse premendum. At id nihil in individuo decernit, & nemo privatus certo statuere posset, aut potuisset, decem potius, quam novem, aut undecim dies designari oportere. Opus etiam heic fuit legum auctoritate, cap. 15. de sentent. & re judic., cujus definitionis inducendæ dici quidem potest fuisse causam æquissimam, quamquam tamen etiam æquissimam causam diceres legis aliter editæ, quæ ex. gr. appellandi diem intra nonum cohibuisset, vel ad undecimum extendisset. Has legum laudare sanctiones in doctrina canonum exhibenda non tam utile est, quam necessarium. Et quidem hac in parte non rem trado, quæ sit disciplinæ canonum singularis. Similia multa etiam in civili prudentia constituta deprehenduntur, quibus in causis prudens arbitrium in certo formarum, modorumque delectu æque belle unum alteri præferre commodissime potest. Quo in genere dici solet, legem ita esse scriptam, ita legis conditori placuisse; quod placuit, æquum apparere, licet etiam æquum dici posset, quod paulo aliter placuisset, uti conspicitur in testamentorum solemnitatibus, in formulis judiciorum, in ipsa etiam tributione Magistratum, & designatione peculiari potestatis, quæ, quantaque unicuique competat, ut alia omittam numero plurima, sita plane in vulgari prudentia.

Cum hæc de mearum lucubrationum ratione dico, nemo statim non videt, conatum me fuisse, ut in novam quamdam formam sine recessu a sacrorum Canonum regulis, quas semper colui, & constantissime colam, multa exigere; præsertim ubi philosophia duce ad certa sistemata redigendas curavi causas, & origines plurium argumentorum. Hinc autem non æque intenso, aut presso orationis nervo ubique usus sum: siquidem ubi certa generalia principia statuenda, ac demonstranda putavi, latiore stylo adhibui; in his enim causis mihi visum fuit opportunius enixe elaborare. Ubi vero specialia quædam versanda forent, legum potius, ut dictum est, auctoritate, aut etiam moribus definita, stylo contraxi, contentus, quid receptum per leges, aut mores fuerit, indicavisse. Si vero forte stylus valde inæqualis, vel in ipsa vocabulorum usurpatione, alicui videatur, id velim tribuatur argumentis, quæ pertractantur; multa enim pro ingenii mei viribus elaboravi, multa ex traditionibus cultiorum Interpretum derivavi, multa ex formulis canonum, & constitutionum Pontificiarum in Commentaria mea traduxi; in multis denique uti necessario debui propriis vocibus artis nostræ, quas recens ætas pro rebus novis emergentibus invexit, a quibus si recedere circumlocutionibus voluissem, aut vix a pluribus forte intelligeretur sententia, aut certe perspicua omnino non foret; quæ sane singula styli non ferunt æqualitatem. Itaque prodeant, qualiacumque, & quantulacumque sint, mea hæc Commentaria, primum in Dei Optimi Maximi laudem, deinde in Ecclesiæ Sanctæ utilitatem; quæ cum ad eruditorum manus pervenerint, ut conatus meos æqui, bonique faciant, rogo illos, ac obtestor.

IN PRIMUM, ET SECUNDUM
 GREGORIANARUM DECRETALIUM LIBRUM
 COMMENTARIA,
 SEU

DE POTIORIBUS ECCLESIAE DIGNITATIBUS, ET OFFICIIS,
 æque Scholarum disputationibus, ac Fori usibus accommodata.

TRACTATIO.

QUicumque scripserunt, Raymundum Pennafortensem in Decretalium collectione ex mandato Gregorii IX. adornanda proposuisse sibi imitandam Triboniani industriam, ne dixerim gloriam æmulandum, in componendo Codice Justiniano; id potissimum facile demonstrare possent in conspectu primi, & secundi earundem Decretalium libri. A titulo *De summa Trinitate, & Fide Catholica* utraque collectio exordium ducit, & quando in prioribus libellis Tribonianus primum de variis Romanorum dignitatibus, & officiis, deinde de Judiciis editas constitutiones exposuit, eadem argumenta tractavit in primis duobus libellis Raymundus, æquabiliter tamen, ut intra juris Ecclesiastici metam se uti decebat, contineret; quamquam & ibidem plura recensere debuerit etiam Romano Imperatorum juri communia, quæque non alia ratione ecclesiastici juris dici possunt, quam quod fuerint jure ecclesiastico recepta, ac confirmata. Hæc mihi causa est, quare primum, & secundum Decretalium librum interpretaturus, adhuc intra angustiores fines verba, sententiasque coerceam, ne, si singula evolvere, atque illustrare velim, latius, quam meum propositum postulet, videar evagari. Itaque cum præcipuus Gregorii IX. finis, uti illico utrumque librum vel obiter evolventibus patet, in eo consistat, ut definiatur, quinam sint varii potestatis ecclesiasticæ ordines, & gradus, item jurisdictionis per singulos ordines explicandæ modi, ac rationes, tractationem inscripsi de potioribus Ecclesiæ dignitatibus, & officiis, quam ut in metho-

dum certa redigerem, tribuendam censui in sex dissertationes, ad quas, qui rei propositæ congruunt, librorum Gregorianorum tituli exigantur, huc etiam quosdam advocando, qui in sequentes libros a Raymundo collati fuerunt, dummodo ad hanc ipsam rem facere visi mihi fuissent. In prima, quæ erit fere præemii loco, agam de ecclesiastica jurisdictione, quæ generaliter potioribus Ecclesiæ dignitatibus, & officiis cohæret. Deinde ad singulos dignitatum, officiorumve gradus suspiciendo, sermonem instituem in secunda de Pontifice Maximo, in tertia de Patriarchis, Primatibus, & Archiepiscopis, in quarta de Episcopis, in quinta de Prælatibus Episcopo inferioribus, vel episcopalem, vel quasi episcopalem jurisdictionem nactis, in postrema de Parochis, istorumque officio, ac potestate. Nemo non videt, rem hanc universam, quam pertractandam adgredior, summam per se exhibere elegantiam, ac majestatem, ubi nimirum emicant Ecclesiæ Dei facultates a Christo ad sponsæ suæ nitorem, dignitatemque concessæ; quamquam noverim, & in hoc argumento eximia opus esse prudentia tum scribentis, tum legentis, in qua si ego ex virium infirmitate post omnem adhibitam diligentiam defuisse videar, Lectores benevolos rogo, ut ipsi sapientia sua & benigna suppleant interpretatione, cui semper me morem gessurum profiteor.